

Opstandelingen versus Khadafi

Een discoursanalyse van de representatie van het Libië conflict in het NOS journaal

Floris Rietveld

323770

Erasmus Universiteit Rotterdam

Master Media & Journalistiek

Johannes von Engelhardt

21 juni 2012

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5-7
2. Theorie	
<u>2.1 Nieuwsselectie</u>	
2.1.1 Nieuwsfactoren	8-9
2.1.2 Dood en verderf in het nieuws	9-13
2.1.3 Samenvatting: Nieuwsselectie	13-14
<u>2.2 De invloed van media</u>	
2.2.1 <i>Agenda-setting</i>	15-16
2.2.2 Diverse conflicten verschillend weergegeven.....	16-18
2.2.3 Media en genegeerde conflicten.....	18-19
2.2.4 Samenvatting: De invloed van media.....	19-20
<u>2.3 Objectiviteit en media</u>	
2.3.1 <i>Mainstream journalism</i>	21
2.3.2 Historicus versus journalist.....	22-23
2.3.3 Is objectiviteit mogelijk?	23-24
2.3.4 Samenvatting: Objectiviteit en media.....	24-25
<u>2.4 Journalistieke oorlogswaargaven</u>	
2.4.1 <i>Peace journalism</i>	26-28
2.4.2 <i>Journalism of attachment</i>	28-31
2.4.3 Veranderingen in de journalistiek.....	31-32
2.4.4 Samenvatting:	
Journalistieke oorlogswaargaven.....	32-33
<u>2.5 Historische context Libië</u>	34-35

3. Methodologie

<u>3.1 Onderzoeksmateriaal</u>	36-37
<u>3.2 Methode</u>	37-38
3.2.1 <i>Journalism of attachment</i> in kwantitatief onderzoek.....	39
3.2.2 De kwalitatieve methode en <i>journalism of attachment</i>	39-42

4. Resultaten

<u>4.1 Het begin van de opstand</u>	
4.1.1 Snelle Opmars van de Opstandelingen	
17 februari.....	43-44
18 februari.....	44-46
20 en 21 februari.....	46-47
24 februari.....	47-48
28 februari.....	48-50
4.1.2 Kolonel Khadafi Slaat Terug	
5 en 6 maart.....	50-53
9 maart.....	53-54
4.1.3 Ingrijpen Internationale Gemeenschap	
19 en 20 maart.....	54-56
26 maart.....	57
<u>4.2 De strijd om Tripoli</u>	
4.2.1 De opstandelingen naderen de Libische hoofdstad	
20 augustus.....	57-59
21 augustus.....	59-60
4.2.2 De slag in de straten van Tripoli	
22 augustus.....	60-62

23 augustus	62-63
24 en 25 augustus	63-64
4.2.3 De strijd is gestreden	
27 en 28 augustus	64-66
31 augustus	66-67
<u>4.3 De dood van Khadafi</u>	
4.3.1 Heftige beelden van een dode Khadafi	
20 oktober	67-70
4.3.2 Hoe is Khadafi aan zijn einde gekomen?	
21 oktober	70-72
5. Conclusie	
5.1 Begin van de opstand	73-74
5.2 Slag om Tripoli & Dood van Khadafi	74-76
5.3 <i>Journalism of attachment</i> te simplistisch	77-78
5.4 Veranderingen in de Journalistiek	78-80
6. Discussie	81
6. Bibliografie	82-88

1. Inleiding

Eind 2010 verscheen het essay *De ondergang van de islamitische wereld* geschreven door de in Duitsland wonende Egyptenaar Hamed Abdel-Samad (2010). De islamitische wereld verkeert in een grote crisis, volgens Abdel-Samad, en is in staat van verval. Eén hoofdstuk van het essay is gewijd aan mogelijke revoluties in islamitische landen. Abdel-Samad heeft dit hoofdstuk toepasselijk voor zijn mening: ‘Geen revolutie, nergens’, genoemd. In het boek legt hij uit dat alle islamitische staten worden geregeerd door het leger, de geheime diensten en de politie. Daarnaast bestaan er geen vrije media omdat deze allen worden gecontroleerd door de verschillende regeringen. De islam speelt hierin als godsdienst ook een rol volgens Abdel-Samad. De godsdienst is een remmende factor die autoriteiten macht geeft en revoluties verbiedt. “Als de islam een bedrijf zou zijn geweest, dan was het allang failliet gegaan”, aldus Abdel-Samad (2010).

Een jaar later blijkt van Hamed Abdel-Samads voorspelling over de islamitische wereld weinig over te zijn. Inmiddels zijn de machthebbers in Tunesië, Egypte en Libië vertrokken en waarschijnlijk komen hier nog een aantal dictators bij, want de machtsposities van de leiders in Syrië en Jemen zijn zeer wankel. Hamed Abdel-Samad heeft direct van de situatie gebruik gemaakt om een vervolg schrift te schrijven: *Oorlog of Vrede. De Arabische lente en de toekomst van Europa* (2011). Abdel-Samad was tijdens de opstanden in Egypte ter plaatsen en heeft het aftreden van de Egyptische president Mohammed Hosni Said Moebarak van dichtbij meegemaakt. Hij doet niet moeilijk over zijn foute inzichten van een jaar eerder. De tsunami van opstanden in de islamitische wereld heeft hij niet zien aankomen, vertelt hij.

Na de protesten in Tunesië en Egypte begonnen er ook scheuren te ontstaan in het regime van Muamar Mohammed Khadafi in Libië. De eerste grootschalige protesten in Libië begonnen op 17 Februari 2011, op deze dag waren de regimes van Tunesië en Egypte al verdreven. Het nieuws over de opstanden in Libië was in Nederland op de voet te volgen. Nieuwe ontwikkelingen in het conflict werden direct in het nieuws getoond. Deze berichtgeving over het Libië conflict in de Nederlandse media is het hoofdonderwerp van deze masterscriptie.

Sinds de ontwikkeling van de massamedia in de late negentiende eeuw en door de twintigste en eenentwintigste eeuw heen hebben media een controversiële rol

gespeeld in oorlogen en conflicten. De televisie kreeg uit verschillende Amerikaanse hoeken de schuld van het verlies van de Vietnamoorlog in de jaren zestig en zeventig. De Televisie werd neergezet als een krachtig wapen, waarmee een oorlog gewonnen of verloren kon worden (Gorman & McLean, 2009). Dit onderzoek gaat dieper in op de kant van de media tijdens conflicten.

Kennis over verre conflicten komt meestal alleen tot het publiek via de media (Ruigrok, 2010). Nederlanders hebben veelal geen direct contact met de buitenlandse conflicten die zij zien op televisie. De enige ervaring die het publiek bezit, is de gemedieerde ervaring. Het beeld, dat de media schetsen, is daarmee veelal ook het enige beeld dat het grote vaak Westerse publiek bereikt. Het is maatschappelijk en wetenschappelijk interessant om te kijken wat dit geschetste beeld precies is en wat er getoond wordt. Wat het publiek met deze informatie doet, is een andere interessante kwestie maar daar gaat deze scriptie niet verder op in. In deze scriptie gaat het specifiek over het beeld dat de media schetsen over het conflict in Libië.

Journalisten kunnen het publiek proberen te informeren of juist te overtuigen van hun gelijk. Het is voor het publiek niet altijd duidelijk of zij geïnformeerd worden of dat er getracht wordt hen te beïnvloeden. Martin Bell, voormalig BCC-correspondent, is hierin zeer duidelijk: journalisten moeten schrijven met hun hart en hun mening naar voren laten komen in hun berichtgeving. Bell is de vinder van het concept *Journalism of Attachment* dat ingaat op de manier van verslaggeven tijdens oorlogen en conflicten. De journalist moet een kant kiezen in een conflict, de kant van de slachtoffers, en daar zijn berichtgeving op aanpassen. De journalist moet, volgens Bell, kiezen tussen goed en kwaad en proberen te zorgen voor een oplossing in het conflict. Deze oplossing moet gezocht worden in het ingrijpen van buitenlandse regeringen.

In dit onderzoek wordt er onderzocht of er in de berichtgeving over Libië sprake is van *Journalism of Attachment* en op welke manier dat naar voren komt (Bell, 1998). Er wordt specifiek gekeken naar de verschillen in weergave van de twee strijdende partijen: de opstandelingen en het leger van Khadafi.

De Onderzoeksvraag

In hoeverre is er sprake van journalism of attachment in de berichtgeving van het NOS journaal om de vechtende partijen in het Libië conflict weer te geven en op welke manier komt dit fenomeen naar voren?

In het eerste hoofdstuk van deze scriptie wordt de bestaande theorie besproken. De theorie zal gaan over de mediarepresentatie van conflicten, beeldvorming en daarnaast nog een contextueel verhaal van het Libië conflict. In de historische context wordt gekeken naar een klein deel van Khadafi's regeringsperiode en de redenen waarom de bevolking in opstand is gekomen zoals gebeurt is op de 17de februari van het vorige jaar.

In het tweede hoofdstuk wordt de methode van onderzoek behandeld. In het eigen onderzoek, dat gedaan gaat worden in deze scriptie, wordt gekeken naar de berichtgeving van het NOS-journaal over het conflict in Libië. Dagelijks zijn er meerdere journalen te zien bij de NOS, maar in deze scriptie wordt gekeken naar het acht uur journaal. Er is voor het acht uur journaal van de NOS gekozen omdat dit journaal dagelijks de meeste kijkers trekt. Het NOS-journaal wordt bestudeerd aan de hand van een discoursanalyse waarbij het begrip *Journalism of Attachment* centraal staat. De voormalige BCC-correspondent Martin Bell is de vinder van dit begrip. Martin Bell is van mening dat journalisten een kant moeten kiezen in een conflict. Ze moeten een keuze maken tussen goed en kwaad, en dat uit hun berichtgeving laten blijken.

Na de beschrijving van de methode wordt het onderzoek uitgevoerd en de resultaten beschreven. Er worden drie perioden onderzocht: het begin van het conflict, de strijd om de hoofdstad Tripoli en de dood van Khadafi. In de berichtgeving wordt vooral gekeken naar het verschil in weergave tussen de strijders van de opstandelingen en de aanhangers van Khadafi. Ten slotte volgt de conclusie met een antwoord op de hoofdvragen.

2. Theorie

2.1 Nieuwsselectie

Het verschil in de manier waarop de opstandelingen en de aanhangers van Khadafi zijn weergegeven tijdens het Libië conflict in de door de NOS uitgezonden journaals staat centraal in deze scriptie. Het Libië conflict is een gebeurtenis dat wereldnieuws geworden is en daardoor breed uitgemeten in de Nederlandse media. Maar lang niet alle gebeurtenissen in de wereld worden nieuws. Dit eerste theoriehoofdstuk gaat verder in op deze vorm van nieuwsselectie en begint daarmee bij het begin. Er wordt gekeken waarom bepaalde gebeurtenissen nieuws worden en andere gebeurtenissen niet. Deze informatie is relevant om een achtergrond te schetsen van het conflict in Libië en om aan te geven op welke manier het conflict nieuws geworden is.

2.1.1 Nieuwsfactoren

Er bestaan verschillende theorieën over hoe iets nieuws wordt en op welke manier nieuws wordt weergegeven. De Noorse onderzoekers Johan Galtung en Mari Ruge hebben het artikel *The structure of foreign news* geschreven in 1965. De centrale vraag van hun paper was: Hoe worden afzonderlijke gebeurtenissen nieuws? Galtung en Ruge's werk heeft lang bekend gestaan als een mijlpaal in de studies omtrent nieuwswaarden en nieuwsselectie. Om hun onderzoeksvraag te beantwoorden hebben de twee onderzoekers twaalf factoren opgesteld, die volgens hen een belangrijke rol spelen in de selectie van nieuws: frequentie, grenslijn, eenduidigheid, zinvolheid, harmonie, onverwacht, continuïteit, samenstelling, verwijzing naar elite naties, verwijzing naar elite personen, verwijzing naar burgers, verwijzing naar iets negatiefs. Eén van de hypothesen die Galtung en Ruge hebben opgesteld, is dat wanneer een gebeurtenis aan meer factoren gebonden is het waarschijnlijker is dat het een nieuwsitem wordt.

Een grote groep onderzoekers is het eens met Galtung en Ruge, en hun theorie, maar er zijn ook onderzoekers die kritiek of aanvullingen hebben op de twaalf factoren. Eén van deze onderzoekers is de Nederlandse onderzoeker Peter Vasterman van de Universiteit van Amsterdam. De criteria van Galtung en Ruge veronderstellen dat journalisten gebeurtenissen weergeven, maar Vasterman betwijfelt dit. Er is, volgens

Vasterman, geen nieuws dat wordt weergegeven door journalisten. Zij produceren nieuws in plaats van het weer te geven, zegt Vasterman. Feiten worden aangepast, statements worden veranderd en er wordt een context gecreëerd waarin de gemaakte feiten er toedoen. De realiteit wordt geconstrueerd, volgens Vasterman (1995).

Een groot aantal wetenschappers uit de 21ste eeuw geven toe, dat het werk van Galtung en Ruge nog steeds tot de top van het onderzoeksveld behoort, maar er zijn ook tekortkomingen aan het licht gekomen. Galtung en Ruge hebben vooral naar drie expliciete internationale rampen gekeken en daarbij werd teveel gefocust op de expliciete aspecten van de geselecteerde rampen. Het grotere geheel werd, volgens Tunstall, niet bestudeerd (1971). De nieuwswaarden van Galtung en Ruge geven, volgens McQuail, eigenlijk een voorspellend patroon weer van welke gebeurtenissen wel en niet weergegeven worden, maar een complete uitleg over alle onregelmatigheden in de nieuwssamenstelling met de invloeden van politieke en economische factoren ontbreekt (1994).

De theorie van Galtung en Ruge is veel bejubeld en bekritiseerd, maar voor- en tegenstanders bevestigen dat de twee onderzoekers pioniers zijn op het gebied van *news values*. Harcup en O'Neill (2001) hebben kritiek op de twaalf nieuws factoren van Galtung en Ruge, maar deze kritiek kan bestempeld worden als opbouwende kritiek. De twee onderzoekers zijn van mening dat de twaalf factoren niet geheel de lading dekken en hebben daarom een aantal nieuwsfactoren erbij bedacht. Desalniettemin blijven de twaalf factoren van Galtung en Ruge een goed uitgangspunt om onderzoek te doen. Op één van de punten, verwijzing naar iets negatiefs, wordt hieronder dieper ingegaan.

2.1.2 Dood en verderf in het nieuws

Het lijkt erop alsof doden, gewonden en zieken bijna dagelijks te zien zijn in het nieuws van diverse media. Elk jaar publiceert *Time Magazine* een lijst met de top 10 van grootste nieuwsverhalen. In de editie van 2009 waren in acht van de tien nieuwsverhalen elementen van dood en verderf te vinden (Hanusch, 2010). De oorlog in Afghanistan was aan de gang, protesten in Iran waren te zien en gevechten in Pakistan tussen terroristen en militairen zijn allen in de top 10 opgenomen. Het grootste nieuwsverhaal uit 2009 was natuurlijk de dood van de *King of Pop*, Michael Jackson. Zijn dood is groot uitgemeten in verschillende media en het heeft het nieuws lange tijd beheerst. Dood en geweld lijken de moderne media in zijn greep te hebben, als gekeken

wordt naar deze voorbeelden. Het oude gezegde, *when it bleeds it leads*, lijkt spring levend. Het lijkt erop, en de voorbeelden lijken dit te bevestigen, dat de mediaberichtgeving verzadigd is met aspecten van dood en geweld in al zijn soorten en maten (Hanusch, 2010)

Het laatste jaar stond voornamelijk in het teken van de Tsunami in Japan. Beelden van vernielde huizen, straten, auto's en gewonde burgers waren direct in de Nederlandse media zichtbaar. De Arabische Lente was een tweede onderwerp dat veelvuldig terugkwam. De opstanden in Tunesië, Libië en Egypte waren het afgelopen jaar wereldnieuws. Bloedige opstanden die met harde hand door de respectievelijke regimes de kop werden ingedrukt, beheersten de internationale media. Gewelddadige beelden van gewonde burgers waren geen uitzondering in de berichtgeving. Oorlog, natuurrampen, aanslagen en opstanden werden breed uitgemeten in de internationale media, en daar waren de Nederlandse media geen uitzondering op.

Het feit is dat niet alles wordt weergegeven of in dezelfde mate aandacht aan wordt besteed. Sommige rampen hebben de pech dat zij gebeuren op een moment dat een andere internationale ramp de aandacht al heeft getrokken. De meest bloedige tragedie uit de Irakoorlog van voor 2006 gebeurde op 31 augustus 2005 (Moeller, 2006). Op hetzelfde moment raasde orkaan *Katherina* over New Orleans heen. In Bagdad was op dezelfde dag een herdenkingsceremonie voor sjiïeten aan de gang. Tijdens de ceremonie ontstond paniek doordat een gerucht rond ging over de aanwezigheid van zelfmoordterroristen. Mensen werden verdrukt en sommige verdronken doordat zij in de Tigris terecht kwamen. Meer dan duizend mensen kwamen om het leven en bijna vijfhonderd mensen raakten gewond. Het Amerikaanse en internationale nieuws werd beheerst door de orkaan *Katherina*, terwijl in vrijwel geen enkel medium aandacht werd besteed aan de tragedie in Irak. De voorpagina's en nieuwsitems stonden vol met de orkaan die Amerika trof. De grootste tragedie uit de Irakoorlog werd vrijwel nergens aangehaald, terwijl het dodental tien maal groter was dan bij de orkaan *Katherina*. Een ander voorbeeld zijn de modderverschuivingen in Centraal Amerika uit 2005. Meer dan 120.000 mensen zijn door deze gebeurtenis dakloos geworden, maar in de internationale media werd het bericht maar mondjesmaat verspreid (Moeller, 2006). Modderstromingen in Midden-Amerika zouden normaal gesproken groot nieuws kunnen zijn, maar dat was het niet doordat op hetzelfde moment de aardbeving in Pakistan en India de meeste aandacht naar zich toetrok. Zelfs

rampen van onvoorstelbaar grote omvang worden in de media onder of totaal niet belicht. De genocide in Darfoer waarbij 1.2 miljoen mensen moesten vluchten en honderdduizenden zijn vermoord. De hongersnood in Niger waarbij 2.4 miljoen mensen in levensgevaarlijke omstandigheden bivakkeerden. En ten slotte de ellenlange oorlog in de Democratische Republiek Congo waarin minstens 3.8 miljoen mensen zijn omgekomen en waar waarschijnlijk het dodental in werkelijkheid nog hoger ligt. De voorbeelden laten zien dat het aantal doden of mensen in levensbedreigende situaties geen doorslaggevende rol speelt in het verslaan van bepaalde rampen (Moeller, 2006).

De tegenwoordige wereld wordt beheerst door diverse conflicten en rampen. De Verenigde Staten is sinds de aanslagen van 11 september in oorlog tegen het terrorisme. Deze oorlog wordt uitgevochten in Irak en Afghanistan. Daarnaast zijn hongersnoden, overstromingen en aardbevingen niet ongezien in het nieuws. “We live, it hardly needs to be said, in highly conflictual times,” aldus Cottle (2006). Herinneringen aan deze rampen en conflicten zijn steeds vaker verbonden aan beelden. Beelden, voornamelijk op televisie beheersen de hedendaagse media en daarmee ook de publieke sfeer (Michalski & Gow, 2007).

Naast het beïnvloeden van de publieke sfeer kan de media ook invloed hebben op de politiek. Niet alle nationale en internationale gebeurtenissen worden in dezelfde mate belicht door de media. Lokaal en nationaal nieuws komen vaker in de berichtgeving voor omdat het dichterbij het publiek staat dan internationaal nieuws (Hawkins, 2011). En de internationale conflicten en gebeurtenissen krijgen ook niet allemaal dezelfde hoeveelheid aandacht. Het merendeel van de internationale conflicten worden überhaupt niet onder de aandacht van het publiek gebracht. Deze conflicten worden *stealth conflicts* genoemd. *Stealth conflicts* zijn geen vergeten conflicten die het publiek als het ware ontschoten zijn, maar internationale conflicten waarvan het publiek geen idee heeft dat ze bestaan. De marginalisering van deze conflicten is het resultaat van een aantal bewust genomen beslissingen op basis van diepgewortelde opvattingen over nieuwswaarden en commerciële overwegingen. Een middenweg bestaat, volgens Hawkins, eigenlijk niet. Internationale conflicten worden uitgebreid belicht of in zijn totaliteit links laten liggen (Hawkins, 2011).

De relatie tussen media en politiek is door een groot aantal onderzoekers onderzocht. Eén van de theorieën over de invloed van de massamedia op politiek beleid

ten aanzien van het buitenland staat bekend als het *CNN effect* (Strobel, 1996). De kracht van CNN zou, volgens Strobel, zo groot zijn dat het de politiek zou kunnen beïnvloeden. Door bepaalde conflicten te vermelden kon de publieke opinie gestimuleerd worden en daarnaast de politiek omtrent buitenlandse zaken aanscherpt worden (Strobel, 1996). Het effect op de politiek moet niet alleen gezocht worden in het militair ingrijpen in een bepaald conflict. Het moet dieper gezocht worden in termen van *agenda-setting* van de politiek. Als we ervan uitgaan dat de media de politiek kunnen beïnvloeden door de gekozen beelden, dan betekent het ook dat wat niet getoond wordt niet op de politieke agenda komt. Dit wordt de andere kant van het *CNN effect* genoemd (Hawkins, 2011). En het feit dat de meerderheid van alle conflicten in de wereld niet worden weergegeven, maakt dit probleem des te belangrijker.

De Noorse onderzoeker Olsen heeft samen met twee collega's onderzoek gedaan naar waarom sommige conflicten eerder noodhulp krijgen dan anderen. De vooraf gestelde hypothese ging uit van drie factoren. Eén van die factoren is: de hoeveelheid media-aandacht (Olsen, 2003). Media leggen hun focus niet zomaar op een bepaald conflict. Er moet volgens verschillende analyses aan een aantal randvoorwaarden voldaan worden om een conflict in het nieuws te krijgen. Ten eerste moet het conflict of de ramp nieuwswaardig zijn, waarmee bedoeld wordt dat er dramatische en schokkende beelden getoond kunnen worden (Over het aantal doden wordt niet gesproken). Een andere voorwaarde voor media-aandacht wordt ook wel aangeduid met *news-attention cycle* of *issue-attention cycle*. Deze voorwaarden houden in dat een aantal conflicten, meestal die op grote afstand gebeuren, altijd aandacht krijgen op cyclische basis. Dit punt wordt ook wel uitgelegd als: er kan niet meer dan één conflict te gelijk worden weergegeven in de media (Natsios, 1996). De wereld kan simpelweg niet met meer dan één conflict tegelijkertijd omgaan. Daarnaast worden rampen die geografisch en cultureel verder weg gebeuren minder in het nieuws gebracht. Dit verschijnsel wordt aangeduid als geografische nabijheid.

Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara komen, volgens Olsen, hierdoor in de problemen. De meeste redacties vinden het geen nieuws wanneer Afrikanen andere Afrikanen vermoorden. Olsen zegt daarnaast dat de meeste Westerse media het eigenlijk ook geen nieuws vinden wanneer er weer eens een nieuwe humanitaire ramp zich voordoet in Afrika. De voorbeelden hiervan zijn, volgens Olsen, het gebrek aan weergave van de burgeroorlogen in Sudan en Angola. Deze oorlogen zijn tientallen jaren gestreden

en heeft een groot aantal slachtoffers gemaakt en duizenden levens verwoest (Olsen, 2003). Geografische nabijheid en nieuwswaardigheid van een conflict zijn de belangrijkste factoren waarop media hun content omtrent conflicten baseren. Het aantal slachtoffers speelt hierbij geen doorslaggevende rol.

W.C. Adams bevestigt dit beeld met zijn eigen, oude maar klassieke, onderzoek op dit gebied. Hij heeft verschillende aardbevingen over de hele wereld onderzocht en gekeken naar het aantal dodelijke slachtoffers en de hoeveelheid Amerikaanse zendtijd dat eraan besteed werd. Hij heeft daarbij gekeken naar zes aardbevingen: Italië, Guatemala, Turkije, Filipijnen, China en Indonesië. De aardbeving in Italië kreeg daarbij de meeste zendtijd per omgekomen burger (7,6 min. per 1000 doden) en dat terwijl bij deze aardbeving de minste slachtoffers zijn gevallen. De aardbeving in China kreeg veel minder aandacht (0.09 min per 1000 doden) en dat terwijl bij deze aardbeving ongeveer 800.000 dodelijke slachtoffers zijn gevallen. Dit komt onder meer omdat er in Italië eerder en meer verslaggevers ter plaatsen zijn, maar ook omdat de Italianen meer als individuen gezien worden, volgens Adams (1986). De Italianen worden meer gezien als gelijken en lijken fysiek en cultureel meer op de Amerikanen. De culturele nabijheid en ook de geografische nabijheid spelen in dit voorbeeld wederom een grote rol.

2.1.3 Samenvatting Nieuwsselectie

Galtung en Ruge (1965) hebben laten zien dat nieuwsitems niet zomaar gekozen worden, maar dat er verschillende redenen achter zitten. Deze hebben zij verwoord in hun twaalf factoren die volgens hen een belangrijke rol spelen in de nieuwsselectie. Het punt van deze twaalf dat ingaat op de negatieve berichtgeving is uitgebreider beschreven.

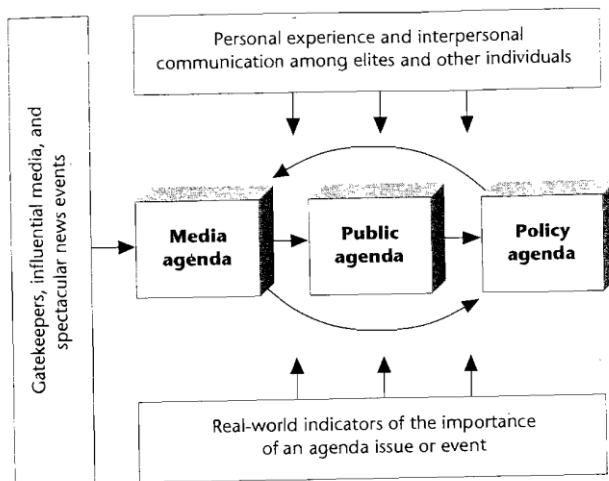
Dood, verderf en conflicten komen veelvuldig terug in het nieuws en zijn vrijwel ieder jaar de grootste nieuwsverhalen. Niet alle conflicten worden in dezelfde mate belicht. Dat hangt af van verschillende factoren die Olsen (2003) heeft beschreven. De twee voornaamste factoren zijn nabijheid en nieuwswaardigheid. Nieuswaardigheid houdt over het algemeen in dat er dramatische en schokkende beelden getoond kunnen worden. Daarnaast speelt de fysieke en mentale afstand tot de ramp of het conflict een doorslaggevende rol. Hoe, geografisch en cultureel, verder weg een conflict is hoe minder snel het nieuws wordt. Het aantal doden, gewonden of andere slachtoffers is geen criterium voor nieuwszenders om er aandacht aan te besteden.

Dit hoofdstuk heeft laten zien op welke manier gebeurtenissen nieuws worden en dat is het begin van ieder nieuws verhaal. Het conflict in Libië is waarschijnlijk ook nieuws geworden door de geografische nabijheid en de nieuwswaardigheid. Maar de invloed van de media gaat verder en daar wordt in het tweede hoofdstuk dieper op ingegaan aan de hand van het begrip *agenda-setting*.

2.2 De invloed van media

2.2.1 Agenda-setting

In hoofdstuk 1 is naar voren gekomen dat verschillende zaken uitgebreid belicht worden in de media, terwijl andere gebeurtenissen niet of nauwelijks onder de aandacht worden gebracht. Het is voor dit onderzoek interessant om te kijken waarom bijvoorbeeld het Libië conflict groot in de media is verschenen terwijl andere conflicten in de media juist niet groots naar voren zijn gebracht. *Agenda-setting* is een theorie die dieper op dit verschijnsel ingaat. De theorie geeft uitleg over de manier waarop de media het publiek kunnen beïnvloeden (Dearing & Rogers, 1996). *Agenda-setting* bestaat uit vijf verschillende onderdelen:

Figuur 1 (Dearing & Rogers, 1996).

Het eerste onderdeel is de media agenda die zoals het plaatje aangeeft direct invloed heeft op het publiek. De media agenda zelf wordt beheerst door de invloedrijkste media, die *gatekeepers* worden genoemd en spectaculaire nieuws gebeurtenissen die tot stand komen door middel van verschillende factoren, zoals beschreven door Galtung en Ruge in hoofdstuk 1. De media heeft volgens deze theorie invloed op het publiek en bepalen in grote mate waar het publiek over spreekt. Het publiek heeft daarnaast weer invloed op de politieke agenda, die ingaat op welke onderwerpen door de politiek behandeld worden in de media. De media, publieke en politieke agenda worden daarnaast beïnvloed door twee andere factoren. Ten eerste de maatschappelijke agenda deze gaat in op werkelijk gebeurde gebeurtenissen. Daarnaast de persoonlijke agenda, deze gaat

in op persoonlijke ervaringen en aspecten die persoonlijk een grote rol spelen. Er moet wel duidelijk vermeld worden dat *agenda-setting* alleen gaat om de vraag welke onderwerpen op de agenda's komen te staan en niet op welke manier mensen daar vervolgens over denken of spreken.

Televisie is op dit moment in het Westen één van de meest belangrijke media om informatie tot ons te nemen. Het gemiddelde aantal kijkers van het acht uur journaal van de NOS was in 2010; 1.860.000 en dat is meer dan 10% van de totale Nederlands bevolking (NOS, 2010). Er wordt dagelijks uit duizenden gebeurtenissen een selectie gemaakt die daarna uitgezonden wordt. Nieuws directeuren van de grote omroepen hebben de taak om een handvol gebeurtenissen uit te kiezen, terwijl het merendeel van de verhalen in de prullenmand verdwijnen (Wanta, 2004). De meest invloedrijke media kiezen welke gebeurtenissen en aspecten worden uitgezonden, daarmee bepalen zij ook wat het publiek te zien krijgt. Media bepalen meer dan alleen de gebeurtenissen die het publiek te zien krijgt. Ze bepalen ook hoeveel aandacht er aan een gebeurtenis geschonken moet worden. Wanneer iets lang en breed uitgemeten wordt in de media zal het publiek daar meer aandacht aan besteden, en zal er meer over gesproken worden door het publiek (McCombs, 1972). De nieuwsmedia kunnen de publieke agenda beïnvloeden en kunnen ervoor zorgen dat specifieke gebeurtenissen onderwerp van discussie worden in de publieke sfeer. Deze publieke agenda heeft, zoals figuur 1 aangeeft, weer invloed op de politieke agenda.

2.2.2 Diverse conflicten verschillend weergegeven

Het medium televisie speelt een grote rol in het weer geven van het nieuws en daarmee conflicten. De eerste oorlog die in beeld werd gebracht op televisie was de Vietnamoorlog. Verslaggevers gingen met militairen mee en deden verslag. Maar deze oorlog staat niet bekend als 'de televisieoorlog'. Het conflict dat daar wel om bekend staat, is de oorlog in Joegoslavië begin jaren '90. De televisie was overal aanwezig tijdens het conflict en de hele wereld maakten de oorlog als het ware van dichtbij mee. De nieuwe satelliet technologie zorgde voor een snelle en efficiënte verspreiding. De combinatie van 'lokaal' beeldmateriaal en de verspreiding ervan via de satelliet, maakte van de Joegoslavië oorlog de eerste echte televisieoorlog. In de eerste Golfoorlog werd ook gebruik gemaakt van live beelden die via de satelliet werden verstuurd. Het verschil met deze oorlog was dat alleen het versturen van de raketten te zien was. De inslag van

de raketten die velen doden tot gevolg had, was niet op televisie terug te zien. De verschrikkingen van de oorlog in Joegoslavië kwamen wel de huiskamers binnen (Michalski & Gow, 2007).

De oorlog in Bosnië is in de Nederlandse media ook breed uitgemeten. Een aantal onafhankelijk televisiejournalisten heeft tijdens de oorlog concentratiekampen, gerund door Bosnische Serviërs, ontdekt. De beelden van verhongerde mensen achter prikkeldraad kwamen direct de Nederlandse kranten en televisiejournaals binnen. Deze foto's zijn gebruikt als katalysator om de Nederlandse burgers er te van overtuigen dat militair ingrijpen nodig was. De beelden deden denken aan Nazi concentratiekampen, waarin de Servische troepen de rol van de nazi's hadden overgenomen. De Nederlandse media creëerde een frame van de 'goeden' tegen de 'slechten' (Ruigrok, 2008).

Tijdens de oorlog in Bosnië heeft de internationale gemeenschap ingegrepen. De Televisie is, volgens James Gow, hoogst persoonlijk verantwoordelijk voor dit ingrijpen. Ed Vulliamy, journalist bij de Engelse krant *The Guardian*, heeft samen met een aantal onafhankelijk televisiejournalisten de foto's van de concentratiekampen gemaakt. De beelden van verhongerde mensen achter prikkeldraad hebben mede gezorgd voor de omwenteling in de politiek van verschillende internationale regeringen. Regeringen hebben, volgens James Gow, zeer waarschijnlijk van deze kampen geweten, maar hebben ervoor gekozen om het stil te houden (2007). Nadat de beelden uitkwamen konden de regeringen er niet meer over zwijgen. In augustus 1992 is tijdens een conferentie in Londen besloten om gewapende troepen naar Bosnië te sturen om de burgers te beschermen. De oorlog in Bosnië heeft het belang van beelden als wapen laten zien en zelfs als een strategie op zichzelf. Deze invloed van media is een voorbeeld van het eerder beschreven *CNN-effect*.

Een andere burgeroorlog die in de media van de jaren '90 een grote rol speelde deed zich voor in Rwanda. Beide conflicten hebben een aantal overeenkomsten: de beide landen zijn relatief klein, dicht bevolkt en de landen zijn meer op landbouw gericht dan hun buurlanden. Daarnaast speelt in Bosnië en Rwanda de erfenis van het Westerse imperialisme een rol, de etnische verschillen in beide landen zorgen voor een strijd en heuvelachtige landschappen zijn het strijdtoneel van de twee oorlogen. Al met al hebben de oorlog in Rwanda en Bosnië een groot aantal overeenkomsten (Myers, 1996).

Aan de andere kant zijn er ook significante verschillen tussen beide conflicten. De media heeft bepaald niet evenveel aandacht aan deze twee conflicten besteed, terwijl de

twee oorlogen wel op ongeveer hetzelfde moment plaatsvonden. Er zijn veel minder artikelen geschreven over de oorlog in Rwanda dan over het conflict in Bosnië, dat bijna dagelijks in het nieuws terug te vinden was. Daarnaast was de toon waarop over de twee conflicten werd geschreven zeer verschillend en opmerkelijk te noemen. Het meest schrijnende voorbeeld is te vinden in de Amerikaanse kranten van 10 april 1994. In de *New York Times* viel te lezen dat de oorlog in Rwanda een oorlog was tussen stammen, terwijl op dezelfde dag in de *Times* was te lezen dat de oorlog in Bosnië een oorlog van iedereen was (Myers, 1996). Het conflict in Rwanda werd meer beschreven als een bloedvergietend conflict dat uitgevochten werd door wilden. De oorlog in Bosnië werd veel meer beschreven door tactieken en strategieën te vermelden. Het werd, volgens Myers, beschreven als een meer beschaafd conflict.

De conflicten in Rwanda en Bosnië zijn weergegeven in de media. In beide conflicten is uiteindelijk ingegrepen door buitenlandse regeringen en de media heeft hier waarschijnlijk een rol in gespeeld. Maar niet alle conflicten in de media worden weergegeven. Er zijn ook genegeerde conflicten.

2.2.3 Media en genegeerde conflicten

De meeste internationale conflicten worden in zijn geheel niet weergegeven. Het *CNN-effect* wordt het meest in verband gebracht met televisienieuws en als dat werkelijk zo is dan is de andere kant van het *CNN effect* nog belangrijker. De ondersecretaris-generaal van de Verenigde Naties, Jan Egeland, heeft als taak de VN-noodhulp te coördineren. Egeland heeft de nieuwsselectie van internationale conflicten en rampen vergeleken met een loterij. De getroffen burgers en landen trekken als het ware een lot en de winnaar krijgt hulp terwijl de andere deelnemers verslagen achter blijven (Hoge, 2004).

Egeland heeft een punt want het gat tussen de gekozen conflicten en de *stealth conflicts* is zeer groot. Het verliezen van deze 'loterij' kan catastrofale gevolgen hebben. Deze conflicten en rampen krijgen niet de aandacht die ze nodig hebben, daardoor blijft humanitaire hulp, militair ingrijpen en daarmee een oplossing veelal achterwegen. Mede hierdoor zijn de *stealth conflicts* meestal de meest dodelijke conflicten. Het negeren van deze internationale conflicten heeft veelal als directe gevolg dat hulp achterwegen blijft, en dit laat zien dat media een zeer belangrijke rol hierin spelen. Een gebrek aan aandacht in de media draagt bij aan beleid, en een gebrek aan beleid draagt bij aan een dodelijker conflict (Hawkins, 2011).

De media dragen in grote mate bij aan wat het publiek en de politiek te zien krijgen. De verschillende omroepen en kranten hebben een grote verantwoordelijkheid. Het is daarom in grote mate belangrijk watvoor en op welke manier deze informatie tot ons komt. Er bestaat een relatie tussen televisienieuws content en de manier waarop het publiek erop reageert (Philo, 2002). Het publiek weet in veel gevallen vrijwel niets over internationale conflicten en rampen zonder dat de media het behandelen. Daarnaast worden, volgens Philo, deze conflicten op een te simplistische manier weergegeven. Het gaat voor de televisiemakers meer om het dramatische en gewelddadige, dan om een context of uitleg te geven over het conflict. De negatieve benadering wordt, volgens Philo, gehanteerd om de aandacht van het publiek te trekken. Hij is zelfs van mening dat de gaten in de verhalen, die door de media niet worden opgevuld door een groot gedeelte van het televisiepubliek op een neokoloniale manier worden ingevuld. Hiermee bedoeld hij dat er neer wordt gekeken op deze landen en de bevolking. Termen als economisch afhankelijk, wildelingen en raar worden door het publiek toegepast om de gaten op te vullen (Philo, 2002).

Het onderzoeken van de methoden en redenen om bepaald nieuws weer te geven is een belangrijk onderzoeksveld, dat de hele samenleving aangaat: “Typically we, as media consumers, are so fixated on what the media are telling us that we don’t stop to inquire how and why they are saying what they say and showing what they show. The method and manner of the media’s coverage are effectively invisible. The meaning of the media’s coverage of crises is rarely examined, but its import is incalculable – hence the imperativeness of studying and scrutinizing it,” schrijft Susan Moeller (1999,5).

2.2.4 Samenvatting: Invloed van Media

Uit de *agenda-setting* theorie blijkt dat de media invloed kunnen hebben op het publiek, en via het publiek op de politiek. Redacties van verschillende media bepalen wat er uitgezonden wordt en hoe lang iets uitgezonden wordt. Een item dat lang en breed wordt uitgemeten zal door het publiek sneller opgepakt worden. Hierdoor komen deze onderwerpen ook eerder terug in de politiek (McCombs, 1972).

Sommige conflicten worden door de media genegeerd, terwijl andere conflicten wel worden weergegeven. De ondersecretaris-generaal van de Verenigde Naties, Jan Egeland, noemt het gat tussen de gekozen conflicten en de *stealth conflicts* zelfs een ‘loterij’. Het niet in de media komen kan voor conflicten en rampen ernstige gevolgen

hebben. Hulp en noodgoederen blijven vaak uit wanneer er aan een conflict geen aandacht besteed wordt in de media. De *stealth conflicts* zijn daardoor ook de meest dodelijke conflicten. De conflicten die wel zijn weergegeven worden ook op verschillende manieren belicht. In het Bosnië conflict is, volgens Ruigrok, door de Nederlandse media zelfs een kant gekozen in het conflict. Dit zijn interessante en belangrijke aspecten van verslaggeving, die in het achter hoofd gehouden moeten worden bij de bestudering van het Libië conflict. Het volgende hoofdstuk gaat in op het aspect van objectiviteit.

2.3 Objectiviteit en Media

2.3.1 *Mainstream Journalism*

De journalistiek als vakgebied is geboren tegen het einde van de negentiende eeuw. Op de universiteit van Missouri werd tussen 1879 en 1884 journalistiek als vak voor het eerst aangeboden. De journalistiek die daar beoefend werd, wordt *mainstream journalism* genoemd. Deze vorm van journalistiek wordt, volgens Wien (2005), door de meeste journalisten nog steeds uitgevoerd. *Mainstream journalism* wordt gedefinieerd door bepaalde technieken van nieuws verzameling en verwoording die professioneel worden genoemd. Een *mainstream* journalist probeert om objectief te zijn, afstand te bewaren van het subject, gebruikt betrouwbare bronnen van de plaats zelf en geeft deze informatie op een bepaalde manier weer (Hindman, 1998).

De beschreven vorm van journalistiek maakt duidelijk een onderscheid tussen feiten en meningen. De journalist moet alleen weergeven wat hij ziet en zijn eigen mening achterwegen laten. Het publiek moet de kans krijgen om hun eigen mening te vormen op basis van de weergegeven feiten van de journalist. Tot in de jaren '50 van de twintigste eeuw stond, vooral in Amerika, de objectiviteit van verslaggeving hoog in het vaandel. Redacteur A. Barth van de *Washington Post* verwoordde dit in 1951: "The tradition of objectivity is, of course, one of the glories of American Journalism" (Wagenaar, 1983). De stelling dat journalistiek altijd objectief moet zijn, is in de loop van de tijd steeds minder houdbaar geworden. Objectief zijn houdt in dat er alleen naar de feiten wordt gekeken en dat de journalist zich niet laat beïnvloeden door zijn eigen gevoel of vooroordelen. Dit blijkt voor mensen en journalisten vaak niet haalbaar (Wagenaar, 1983).

De legitimiteit van de journalistiek is voor een groot deel gebaseerd op het vermogen om de realiteit met waarheidsgetrouwe beelden te verwoorden. De journalistiek zou vrijwel geen kracht hebben als de journalisten zouden zeggen dat alles wat zij publiceren gebaseerd is op onwaarheden. Objectiviteit is een ander aspect dat een grote rol speelt in de journalistiek. Objectiviteit was in het begin van de journalistiek altijd het hoogste goed. Alles moest objectief en waarheidsgetrouw weergegeven worden, maar dit punt staat de laatste jaren ter discussie in de journalistiek. De eis van het verspreiden van objectief nieuws wordt niet meer door alle journalisten gedeeld (Wien, 2005).

2.3.2 Historicus versus Journalist

Het probleem van objectiviteit begint al bij de keuze van de journalist wat hij of zij gaat weergeven. Daarnaast moet de journalist een keuze maken in welke context hij of zij de feiten plaatst. Beide keuzes zijn gebaseerd op subjectiviteit, maar moeten desalniettemin door de journalist gemaakt worden. Journalistiek toont hiermee in wezen een aantal vergelijkingen met de geschiedenisleer. Een historicus moet zich ook constant bewust zijn van de grenzen van objectiviteit. Hij probeert steeds de werkelijkheid weer te geven, maar moet zich wel bewust blijven van het feit dat het slechts een weergave is. De primaire overeenkomst tussen een historicus en journalist is dat zij beiden vertellen aan het publiek wat er plaatsvond. De historicus heeft hier over het algemeen meer tijd voor. Een verschil tussen de beiden disciplines is dat kennis van het verleden op een andere manier wordt verkregen. De gebruikte methode van journalisten en historici is zeer verschillend (Wagenaar, 1983).

Een belangrijke wetenschapper uit de geschiedenis van de geschiedenisleer is Leopold von Ranke. Hij wilde dat historici schreven over het verleden zoals het werkelijk was geweest: 'Wie es eigentlich gewesen ist' (von Ranke, 1952). Het verleden moest, volgens von Ranke, gereconstrueerd worden aan de hand van bronnen. Het was de taak van de historicus om te achterhalen hoe het verleden had plaatsgevonden. Dit moest gebeuren door in de schoenen van het verleden te stappen. Het verleden moest vanuit zichzelf bestudeerd worden (Tosh, 2006). Deze taak komt, volgens Wien, ook terug in de journalistiek.

Bronnenkritiek is een ander punt van historisch onderzoek dat terugkomt in de journalistiek. Ooggetuigen zijn voor een journalist een belangrijke informatiebron, die te vergelijken is met primaire bronnen uit de geschiedenis. Bronnen uit eerste hand, die aanwezig waren bij de gebeurtenis, worden in de journalistiek en geschiedenisleer als het betrouwbaarst bestempeld. Dit is volgens Wien niet de manier om bronnen in te delen, want iemand die aanwezig was bij een gebeurtenis hoeft daar niet direct meer kennis over te hebben (2005).

Primaire bronnen zijn niet in alle gevallen van grotere waarde dan secundaire bronnen. Dit komt zeker tot uiting in het werk van oorlogscorrespondenten. Deze correspondenten zijn tegenwoordig vaak niet meer gestationeerd in het buitenland maar worden uitgezonden wanneer ergens een oorlog aan de gang is. Op de dag van aankomst moeten deze journalisten direct aan het werk en komen vaak live in de

uitzending. Zij moeten dan direct vragen beantwoorden, zoals: 'Wat gebeurt er op het moment?'. Dit soort vragen zijn te beantwoorden voor de correspondent, maar hij kan vaak niet veel meer zeggen dan wat hij al wist voordat hij werd uitgezonden (Wien, 2005). Journalistiek en geschiedenis hebben een aantal overeenkomsten in de omgang met objectiviteit, maar er zijn zeker ook verschillen.

2.3.3 Is Objectiviteit mogelijk?

Westerstahl (1983) is één van de eerste onderzoekers die dieper inging op de omgang met objectiviteit. Hij is van mening dat objectiviteit in de journalistiek bereikt kan worden wanneer verschillende normen worden nageleefd. Hij deelt objectiviteit op in twee delen: feitelijke en onpartijdige objectiviteit. De feitelijke objectiviteit is, volgens Westerstahl, opgedeeld in relevantie en waarheid. Relevantie gaat in op de nieuwssselectie, waarin de beslissingen van de journalist ten aanzien van schaal en nabijheid onder de loep worden genomen. De waarheid gaat in op de waarheidsbevestiging van de journalist. Hierbij wordt gekeken naar wat er feitelijk gebeurd is. De onpartijdige objectiviteit heeft Westerstahl ook opgedeeld in twee elementen: evenwicht en neutraliteit. Neutraliteit gaat in op de presentatie van de content, terwijl evenwicht ingaat op de selectie van de weergegeven beelden waarin bepaalde kanten wel worden belicht en andere niet. Een journalist moet zijn verslaggeving opbouwen aan de hand van deze elementen, en wanneer hij dat niet doet kan van objectieve journalistiek geen sprake zijn (Westerstahl, 1983).

Een andere groep Noord-Europese wetenschappers heeft ook een concept geoperationaliseerd om tot objectiviteit te komen. Een journalistiek stuk moest aan vier voorwaarden voldoen: bevat ware uitspraken, essentiële beweringen, niet misleidend zijn, maar wel grondig (Andrén, 1979). Deze beide voorbeelden zijn, volgens Wien, niet toepasbaar op de dagelijkse journalistiek: Wie bepaald dat uitspraken waar zijn en wat is grondig (2005)? Het concept van Westerstahl is door meerdere mensen met veel kritiek ontvangen. Eén van deze wetenschappers is Lichtenberg (1996) die het idee van Westerstahl met de grond gelijk maakt: 'journalistiek is niet volledig objectief.'

Er zijn een aantal voorbeelden reeds voorbij gekomen waarom journalistiek niet volledig objectief kan zijn. Ryan (2009) heeft zijn kritiek op objectiviteit in acht categorieën ingedeeld, die merendeels overlappen. Eén punt wordt hieronder beschreven. Dit kritiekpunt gaat ervanuit dat objectiviteit een mythe is. De relativisten

noemt Ryan deze personen. Objectiviteit is onbereikbaar, volgens deze relativisten, omdat alle personen een eigen sociale geconstrueerde kijk op het leven hebben. De kijk op het leven is gevormd door cultuur, klasse, geslacht en huidskleur (Nanda, 1998).

Media zijn eigenlijk het slot achter de deur voor veranderingen in de samenleving. Wanneer beide kanten van een verhaal worden verwoord, dan wordt geen van beide partijen verheerlijkt en blijft de status quo onaangetast. Het woord 'bias' valt vaak in dit soort situaties wanneer de objectiviteit van de journalistiek ter sprake komt. Een bias is een identificeerbare vertekening in de waargenomen werkelijkheid die aangetoond wordt (Lichtenberg, 1996).

Een ander kritiekpunt is dat journalisten vaak hun morele mening geven in de berichtgeving. In een oorlog wordt vaak ook een kant gekozen door journalisten (Stoker, 1995). Een journalist moet onthouden dat hij de gebeurtenis moet weergeven op basis van feiten en geen feiten zoeken om zijn mening kracht bij te zetten. De bronnen van journalisten in oorlogsgebieden zijn vaak ook niet te checken. Een journalist kan, volgens Tuchman, claimen dat hij een burger quote die hij s 'middags is tegengekomen, maar niemand kan dat controleren (1972). Objectiviteit kan in zekere zin misbruikt worden door journalisten om hun eigen mening door te geven.

Ten slotte wordt, volgens Friedman, objectiviteit gebruikt om de kracht van de media onzichtbaar te maken. Hij suggereert dat de ideologie van objectiviteit is ontworpen om de macht van de media onzichtbaar te maken, culturele normen te versterken en publieke opinie te beïnvloeden (Friedman, 1998). "Objectivity asks us to think of the media not as an independent influence on American life, but only the transparant transmitter of already-existing information" (Friedman, 1998, 326).

2.3.4 Samenvatting Objectiviteit en Media

In de eerste vorm van journalistiek, *mainstream journalism*, was objectiviteit het hoogste goed. De gehele journalistieke berichtgeving stond in het teken van objectiviteit. In de tweede helft van de twintigste eeuw veranderde dit standpunt. Het bewustzijn ontstond dat journalisten ook subjectieve keuzes moeten maken. Zij bepalen wat ze weergeven en op welke manier dat gebeurt. De totale discussie omtrent objectiviteit laat zien dat het een lastig issue is. De discussie heeft wel duidelijk gemaakt dat totale objectiviteit in de journalistiek onmogelijk is. Het is aan de andere kant ook niet zo dat alle journalisten subjectieve berichten de wereld in brengen. De beschreven discussie heeft laten zien dat

totale objectiviteit niet mogelijk is, maar dat journalisten deze utopie wel na kunnen streven door zich aan bepaalde regels te houden. De discussie duurt voort en zal niet snel een einde kennen.

In het volgende hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de discussie omtrent objectiviteit. Er wordt gekeken naar verschillende journalistieke manieren om een oorlog of ramp weer te geven. De concepten *peace journalism* en *journalism of attachment* staan daarin centraal.

2.4 Journalistieke Oorlogswaargaven en Objectiviteit

Er bestaan verschillende vormen van journalistiek om een conflict of oorlog weer te geven. De ene manier is erop uit om de diverse gebeurtenissen in een oorlog te laten zien, terwijl een andere vorm juist de grotere context wil scheppen. Het begrip objectiviteit speelt ook mee. Bij de traditionele vorm is objectiviteit het hoogste goed, terwijl bij de vernieuwende vorm feiten en meningen door elkaar heen lopen. De grootste tweespalt in dit vak bestaat tussen vredesjournalistiek, de vernieuwende vorm, en oorlogsjournalistiek, de traditionele vorm. Alle vormen van vredesjournalistiek, die erop uit zijn om vrede te bewerkstelligen, gaan in tegen de traditionele vormen. Deze nieuwe vorm van journalistiek pakt de fundamentele nieuwswaarden, de dominante agenda's en de gehele 'professionele' journalistieke werkmethode aan (Cottle, 2006). De twee vormen die hier besproken worden zijn: *peace journalism* en *journalism of attachment*.

2.4.1 *Peace journalism*

John Galtung (1998) is de vinder van het concept *peace journalism* en heeft dit concept afgezet tegen *war journalism*. Oorlogsjournalistiek focust, volgens Galtung, op specifieke gebeurtenissen die plaatsvinden tijdens een conflict en op de fysieke details, zoals het aantal doden en de gebruikte wapens. Oorlogsjournalistiek gaat niet in op de processen, die tot het conflict geleid hebben. Het bekijkt een oorlog of conflict in termen van overwinning en verlies ten aanzien van beide zijden. Vredesjournalistiek biedt, volgens Galtung, een alternatieve aanpak. Naast de aandacht voor de fysieke details van het conflict moet er ook verwezen worden naar de structurele en culturele oorzaken van het geweld. Een dergelijke nieuwsberichtgeving wil ervoor zorgen, dat er gecommuniceerd wordt door de strijdende partijen en wil tegelijkertijd oplossingen bieden, zodat de gewelddadigheid van het conflict afneemt. Er is één fundamenteel verschil tussen de beide soorten van journalistieke verslaggeving. 'Vredesjournalisten' zijn meer betrokken bij en in een conflict. Daarnaast geven zij vaak hun mening samen met de feiten. 'Oorlogsjournalisten' hebben meer afstand van het conflict en van hun wordt een afstandelijke manier van waarnemen verwacht (Galtung, 1998).

Peace journalism heeft de missie om de waargenomen gebreken en verstoringen van de mainstream nieuwsverklaringen recht te zetten. Met andere woorden: deze vorm van journalistiek wil de journalistiek omtoveren tot een informatief project dat

veranderingen teweeg kan brengen. De rol van de media moet, volgens de aanhangers, eigenlijk veranderen op het gebied van gemedieerde conflicten (Cottle, 2006).

Oorlogsjournalistiek wordt door Galtung vergeleken met sportjournalistiek, die beiden het object zien als iets waarin alleen winnen telt (1993). *Peace journalism* gaat er niet op een idealistische manier vanuit dat de toekomst conflictvrij zal zijn, maar het herkent wel dezelfde structuren in verschillende conflicten. De media hebben, volgens Galtung, te veel gefocust op het plaatselijke geweld en te weinig op het verhaal dat aan het conflict vooraf ging (1993).

Vredesjournalistiek is er niet op gericht om één kant te kiezen in een conflict. Dit is, zoals dadelijk zal worden besproken, bij *journalism of attachment* wel het geval. Een ramp of conflict moet juist in al zijn facetten belicht worden en alle verhalen moeten naast elkaar komen te staan. De overeenkomst tussen beide vormen van journalistieke oorlogsberichtgeving is dat er verandering moet komen in de situatie die weergegeven wordt. Om vredesjournalistiek in de praktijk te brengen is, volgens Cottle, nog een lange weg te gaan. "As we know, in times of war the media comes under the severest pressure from governments and military to act as a conduit for propaganda war," aldus Cottle (2006).

De journalistieke verslaggeving in oorlogstijd kan volgens hem niet apart worden gezien van de politiek en de economische structuren. Het doel van *peace journalism* zal voor velen gezien worden als een goed doel. De stemlozen een stem geven en het lijden van de slachtoffers weergeven, zal door velen als een goed doel worden beschouwd. Maar het probleem is volgens Cottle dat het niet duidelijk is of het publiek deze vorm van journalistiek zal waarderen. Het attenderen op de structuur en cultuur van conflicten is volgens hem geen tegengif voor de negatieve en gewelddadige bestaande oorlogsverslaggeving. Hij stelt voor dat de oorlogsverslaggeving breder en dieper op conflicten ingaan, maar in het idee om de oude verslaggeving te vervangen voor vredesjournalistiek ziet hij niets. Conflicten kunnen eenmaal bloederig en extreem gewelddadig zijn, maar de vredelievende oplossing is niet altijd voor handen. De media kan en mag volgens Cottle niet opgezadeld worden met de verantwoordelijkheid om voor alle conflicten een vredige oplossing te vinden (Cottle, 2006).

Een aantal deskundigen zien verschuivingen in de journalistiek ontstaan, waarbij *peace journalism* een steeds grotere rol gaat spelen. Twee ontwikkelingen in de *mainstream* media wijzen, volgens Aslam, in de richting van een verandering ten aanzien

van houding en een gedachteverschuiving in de journalistiek (2011). Ten eerste bestaat er, volgens Aslam, onder journalisten en mediawetenschappers de veronderstelling dat er iets serieus mis is met de hedendaagse oorlogsverslaggeving. De strakke deadlines en de constante roep om live-beelden van de plaats zelf, zorgen ervoor dat er niet diep ingegaan kan worden op het conflict. Martin Bell, de voormalig BCC verslaggever, bevestigt dit beeld. Hij noemt de oorlogen in Afghanistan en Irak, en vermeld daarbij dat van onafhankelijke en 'vrije' journalistiek geen sprake is. De journalisten zijn niet 'vrij', omdat de verslaggevers terug gedreven worden in groene zones en afgesloten gebieden. Op deze manier kunnen zij, volgens Bell, onmogelijk hun werk als onafhankelijke verslaggever doen. "Embedded reporting is so limited in scope that it serves as little more than a recruiting movie", aldus Bell (2008). De informatievoorziening blijft op deze manier aan de oppervlakte.

Academicus Mosese Waqa (2010) beschuldigt de media er zelfs van dat zij niet overgaan op *peace journalism*, om de simpele reden dat conflicten veel kijkcijfers trekken. Een tweede belangrijke ontwikkeling is de roep om *peace journalism* vanuit de journalisten en media professionals zelf, die getuige zijn geweest van een conflict en de oude mediamethode verouderd vinden. De methode is, volgens hen, zowel verouderd op het gebied van begrip opwekken bij het publiek door middel van diepgaande verhalen en het helpen oplossen van problemen. Deze twee ontwikkelingen wijzen, volgens Aslam, op het begin van een paradigmaverschuiving in de traditionele media aanpak van conflictsituaties ondanks de kritiek op vredesjournalistiek (Aslam, 2011).

2.4.2 Journalism of attachment

Peace Journalism gaat stevig in tegen de normen en waarden van de traditionele journalistiek, fundamentele nieuwswaarden en de zogenaamde professionele journalistiek. Dit is zeker niet de enige vorm van journalistiek die hier tegenin gaat. Martin Bell, voorstander van *Peace Journalism* en voormalig oorlogsverslaggever bij de BCC, heeft in de loop der tijd zijn geloof in objectieve verslaggeving verloren (Bell, 1998). Hij beschrijft objectieve journalistiek als een soort omstanders journalistiek, niet opgewassen tegen de uitdagingen van de tijd. Het fenomeen objectieve journalistiek heeft hij laten varen. De objectiviteit tussen een journalist en een gebeurtenis bestaat volgens Bell niet. Martin Bell wil dat de journalistiek in zijn verslaggeving van binnenuit veranderd. Zijn nieuwe vorm van journalistiek bedrijven noemt hij *Journalism of*

attachment. De journalist moet een kant kiezen in een conflict. Een keuze maken tussen goed en kwaad. Journalistiek is, volgens Bell, geen neutrale en mechanische onderneming maar in sommige gevallen een morele zaak. De journalist moet schrijven vanuit zijn rede en zijn hart. Mening en feiten moeten, volgens Bell, als het ware naast elkaar komen te staan in de journalistiek.

Journalism of attachment gaat ervan uit dat onafhankelijkheid en neutraliteit niet bestaan in de oorlogsverslaggeving en volgens velen aanhangers hoeft dat ook niet. Het Standpunt suggereert dat neutraal en onafhankelijk aan kijken tegen genocide als Bosnië en Rwanda onmogelijk is. De journalist moet de kanten van de getroffenen kiezen en ervoor zorgen dat er politiek, militair en/of humanitair wordt ingegrepen (Hume, 2008). *Attached journalists* zien objectiviteit als alle kanten van het verhaal belichten in hun verslaggeving, maar dat betekent niet dat alle partijen op een gelijke manier behandeld moeten worden. Wanneer alle kanten van het verhaal gelijk behandeld worden dan creëer je volgens Hume een gelijkheid tussen slachtoffer en veroorzaker. Neutraliteit ligt volgens Hume dan op de loer. En dan maak je jezelf volgens hem op ten duur medeplichtig aan het kwaad dat geschied is (Hume, 2008).

Niet iedereen is het eens met de zienswijze van Martin Bell ten aanzien van *journalism of attachment*. Stephen J. Ward, professor aan de Universiteit van British Columbia, is één van zijn tegenstanders. In de mening over journalistiek kijkt Bell meer naar *attachment*, terwijl Ward meer gefocust is op objectiviteit. 'Bell portrays objectivity and attachment as incompatible or rival ideals', volgens Ward. Dit is volgens hem een vals dilemma voor journalisten, dat gecreëerd wordt door Bell. De keuze tussen de objectieve verslaggever of de in grote mate *attached* journalist zijn, is een zeer lastige en voor veel journalisten niet te maken keuze. Ward is van mening dat objectiviteit en *attachment* goed naast elkaar kunnen bestaan in de journalistieke berichtgeving over conflicten. Bells artikel schiet, volgens Ward, te kort omdat het in gaat op de limiet van objectiviteit maar niet op de limiet van *attachment*. Conflicten waarin genocide voorkomt of op een andere verschrikkelijk manier mensen worden vermoord of verwond, is het gebruik van journalistiek van *attachment* geen slechte keuze. De nuancering die Ward aangeeft zit in het feit dat niet in alle conflicten duidelijk aan te geven is welke partij de goeden zijn en welke de slechten. 'I don't think a journalism of attachment that thinks it knows the answers is what we need in a pluralistic society with few common standards', aldus Ward (1998, 124).

McLaughlin(2002) heeft dezelfde kritiek: *attached* verslaggeving gaat ervan uit dat een conflict altijd simplistisch is ingedeeld in goed en fout. Daarnaast bepalen de journalisten zelf, alsof het rechters zijn, wie tot welke groep behoort. Ten tweede is het moeilijk voor een journalist om objectief te blijven wanneer hij geoordeeld heeft over goed en kwaad in een conflict. Verhalen over de slachtoffers (goeden) zullen vaker en klakkeloos overgenomen worden door de journalist, terwijl de andere kant van het verhaal minder krachtig naar voren zal komen (McLaughlin, 2002).

Een laatste kritiekpunt gaat in op feit dat *journalism of attachment* iets teweeg wil brengen. Er moet iets gebeuren, maar het is niet precies duidelijk wat er moet gebeuren. De conflicten worden door *attached journalists* weergegeven als gevechten tussen goed en kwaad. Het wordt daarmee makkelijker om te zeggen dat het Westen de redder is, die bij elk conflict zal optreden tegen de duistere militaire mogendheden. Dit perspectief is actueel geworden na de aanslagen van 11 september. Er wordt door een aantal onderzoekers zelfs gesuggereerd dat na 11 september *attachment* is opgenomen in de totale journalistieke cultuur. Iets wat volgens deze wetenschappers zeer angstaanjagend klinkt (Tumber & Prentoulis, 2003).

Nel Ruigrok, een Nederlandse mediaonderzoekster, heeft onderzoek gedaan naar *journalism of attachment* in de Nederlandse mediaberichtgeving over de oorlog in Bosnië. De media gaven, volgens Ruigrok, een sterk en versimpeld beeld van de oorlog. Dit is volgens haar te verklaren vanuit Martin Bell's standpunt van *journalism of attachment* (1998). Journalisten raken sterk betrokken en verweven in een conflict die zij verslaan voor hun medium. Het gevolg daarvan is dat zij deel gaan nemen aan het publiekdebat over hetzelfde conflict. De journalisten willen iets doen aan de oorlog of gebeurtenis en geven het conflict weer met de intentie om iemand iets te laten doen om het te stoppen. Hetzelfde is in Bosnië gebeurd, waar velen journalisten één enkele kant van het verhaal lieten zien en partijdig werden (Bell, 1998; Ruigrok, 2008).

Journalisten die zich overgeven aan *journalism of attachment* nemen een eigen standpunt in tijdens een conflict en beslissen zelf wie de grootste slachtoffers zijn. Deze mening laten zij daarna ook duidelijk zien in hun verslaggeving en voorkomen in de media. Eén ander en zeer belangrijk aspect wordt hierin vergeten; neutraliteit. De neutraliteit wordt, volgens Ruigrok, door deze journalisten volkomen genegeerd omdat er op een morele manier wordt gedacht over het conflict. Een foute gedachte, volgens Ruigrok, want een journalist is geen moraalridder, maar iemand met de taak om de

gebeurtenissen weer te geven zoals ze zijn. *Attached* journalisten hebben een duidelijk doel voor ogen en willen dat doel bereiken met hun journalistiek. Het doel van de Nederlandse journalisten in Bosnië was om militair ingrijpen te realiseren en daar is alles aan gedaan (Ruigrok, 2008).

De uitkomsten van Ruigroks onderzoek laten zien dat journalisten een grote rol spelen in het weergeven van het nieuws over de Bosnische oorlog. Er is in de Nederlandse media een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de 'goeden' en de 'slechten' en de oplossing voor het conflict wordt door de journalisten ook vaak aangehaald. De uitkomsten van dit onderzoek zijn, volgens Ruigrok, niet alleen van toepassing op dit conflict. In de verslaggeving over de strijd tegen het terrorisme is wederom een 'wij' tegen 'hen' gecreëerd, waarin journalisten mede schuldig aan zijn. *Journalism of attachment* begint, volgens Ruigrok, zelfs op patriottische journalistiek te lijken.

2.4.3 Veranderingen in de Journalistiek

Tumber en Prentoulis (2003) bevestigen dit beeld en zien dat de betrokkenheid van journalisten een steeds grotere rol gaat spelen in de oorlogsverslaggeving. Journalisten worden steeds meer betrokken bij hun verhaal en laten dat ook blijken. Deze veranderingen zijn volgens Tumber en Prentoulis ingetreden na de aanslagen van 11 september. De culturele vormen van oorlogsverslaggeving zijn op verschillende manieren veranderd. Ten eerste is het verschil tussen oorlogsverslaggevers en andere verslaggevers moeilijker en minder duidelijk aanwezig. De aanval op de Twin Towers en de toegenomen angst voor meer aanslagen hebben een nieuw soort verslaggever gecreëerd: de stedelijke oorlogsverslaggever. Ten tweede zal de antagonistische relatie tussen oorlogscorrespondenten en andere verslaggevers waarschijnlijk verbeteren in de toekomst. Dat komt omdat alle verslaggevers in steeds gevaarlijkere omstandigheden terecht kunnen komen. Het weergegeven van de gebeurtenissen van 11 september was net zo gevaarlijk geworden als het gebruikelijke oorlogsgebied. Daarnaast werd het vertellen van verhalen belangrijker voor journalisten en publiek. Het schrijven en verbaal communiceren over de aanslag werd één van therapie voor het trauma. Vanuit dit perspectief groeide de vraag om meer 'menselijke' verslaggeving in de oorlogsjournalistiek eigenlijk een emotioneler vorm van journalistiek. De oude cultuur

van nieuwsgaring en oorlogsrapportage gebaseerd op een macho houding, waarbij het tonen van emoties verboden was, moest weerlegd worden (Tumber & Prentoulis, 2003).

De voormalig CNN-president van internationale netwerken, Chris Cramer, startte een aanval op de traditionele manier van nieuwsverzameling en stelde voor om meer emotie van journalisten mogelijk te maken in de oorlogsverslaggeving. Ongeveer hetzelfde voorstel werd gedaan door de Nieuws producer van CBS, Susan Zatrisky, die beargumenteerde dat emotionele reacties op rampen en conflicten, zoals 11 september, voor betere journalistiek zouden zorgen (Hodgson, 2001). Niet iedereen was het eens met de kritiek van de twee bovenstaande journalisten. Tony Burman, directeur van CBS, vond de reacties over de top (Hodgson, 2001).

De traditionele normen en waarden van journalistiek zijn, volgens Tumber en Prentoulis, aan het veranderen. De nieuwe vorm van journalistiek omarmt emotie en trauma. Journalisten geven deze veranderingen, volgens Tumber en Prentoulis, in twee manieren weer. De eerste verandering is een meer praktische verandering, die ingaat op de veiligheid van oorlogscorrespondenten. Er is een grotere vraag naar veiligheidstrainingen onder de oorlogsverslaggevers. De tweede verandering is de neiging om meer emotie in de verslaggeving toe te laten verwoord door minder *detachment* en meer emotionele journalistieke uitingen.

Dit idee van *journalism of attachment* vraagt, volgens Tumber en Prentoulis, om een herbeoordeling na de eerdere uitwerkingen tijdens het Bosnië conflict. De gebeurtenissen van 11 september en daaropvolgende media reacties hebben, volgens Tumber en Prentoulis, misschien gezorgd voor een versnelling in de verandering naar de nieuwe vorm van journalistiek, waarbij *attachment* en emotie volledig de cultuur van de journalistiek zijn ingeslopen. Tumber en Prentoulis (2003) zien zelfs een verschuiving van objectiviteit naar subjectiviteit: "What we may be witnessing is a paradigmatic shift which unsettles even further the public/journalist distinction: from detachment to involvement, from verification to assertion, from objectivity to subjectivity" (Tumber, 2003, 228).

2.4.6 Samenvatting Journalistieke Oorlogswaargaven

Naast de traditionele vorm van journalistiek om conflicten weer te geven bestaan er ook diverse vernieuwende vormen. De twee belangrijkste die hier besproken worden zijn: *peace journalism* en *journalism of attachment*.

Beide vormen van journalistiek gaan in tegen de traditionele vorm van objectiviteit. Bij *peace journalism* gaat het erom dat er naast de fysieke details ook verwezen wordt naar structurele en culturele oorzaken van het conflict. Een ramp of conflict moet uitgebreid en vanuit verschillende invalshoeken weergegeven worden, zodat een contextueel verhaal ontstaat. Het doel is communicatie tussen beide partijen te bewerkstelligen en tegelijkertijd oplossingen te bieden voor het conflict.

Journalism of attachment gaat uit van een totaal andere benadering. Onafhankelijkheid en neutraliteit bestaan, volgens aanhangers, niet in de journalistiek. Het is onmogelijk om neutraal aan te kijken tegen genocide en andere verschrikkingen. De journalist moet een kant kiezen in een conflict. Hij moet een keuze maken tussen goed en fout. De journalist moet schrijven vanuit zijn rede en hart, en daarbij moeten meningen en feiten door elkaar heen lopen. Het doel is om te zorgen voor militair ingrijpen in een conflict, zodat het geweld snel ophoudt.

Nel Ruigrok heeft laten zien dat *journalism of attachment* in verschillende representaties van conflicten voorgekomen is. De oorlog in Bosnië is daarvan het duidelijkste voorbeeld dat aangehaald is. Deze oorlog is geen conflict geweest waarin het Nederlandse leger zelfs actief is geweest, maar wel betrokken was door hun participeren in de VN missies. Er bestaan wereldwijd nog een groot aantal meer van dit soort conflicten en op één van deze conflicten gaat deze scriptie dieper in: de Arabische Lente in Libië.

2.5 Historische context Libië

Deze scriptie gaat over de Arabische lente, specifiek gericht op Libië, en de weergave ervan in de Nederlandse media. Libië ligt in het noorden van Afrika en is meer dan veertig jaar geleid door Kolonel Khadafi. Hij kwam op 1 september 1969 door een staatsgreep aan de macht. Khadafi was al die jaren de onbetwiste leider van het land. De Kolonel werd zelfs vergeleken met Saddam Hoessein van Irak en Kim Jong-il van Noord-Korea, maar de laatste jaren had hij zijn leven 'gebeterd'. Dit vertelt Gerbert van der Aa in zijn boek *Khaddafi's woestijn* (2010) die als één van de weinige journalisten een aantal jaren door Libië heeft gereisd. Khadafi trok internationaal vooral veel aandacht door steun aan verschillende terroristische organisaties. Hij had eigenlijk een grote haat tegenover het Westen, gebaseerd op de neokoloniale houding van het Westen, die er volgens hem op uit was om mensen uit te buiten in hun zoektocht naar olie en andere natuurlijke rijkdommen. Deze woede tegenover het Westen is sinds de millenniumwisseling afgezwakt.

Ten tijden dat Khadafi's beleid jegens Westerse landen milderde, ging het harde binnenlandbeleid stug door. Khadafi regeerde als een tiran. Grote getalen mensen zaten zonder proces in de gevangenis en martelingen waren niet ongebruikelijk. Iedereen mocht zijn mening uiten, maar grote kans dat je achter de tralies verdween. In de jaren '80 van de twintigste eeuw was het keiharde binnenlandbeleid op zijn top. Grote groepen mensen zijn van de aardbodem verdwenen en opposanten werden gevangen genomen en doodgemarteld. Een Libische journalist die in de jaren tachtig aan de universiteit van Tripoli studeerde vertelde van der Aa dat elk jaar op 7 april studenten werden geëxecuteerd op het terrein van de universiteit (van der Aa, 2010). De meeste van deze studenten waren schuldig bevonden aan staatsondermijnende activiteiten. Meestal werden de studenten opgehangen en alle andere studenten moesten verplicht toekijken. Executies werden de laatste jaren vrijwel niet meer uitgevoerd. Khadafi gaf zelfs toe dat hij daarmee te ver was gegaan (van der Aa, 2010).

De Verenigde Naties, de Verenigde Staten of andere Westerse landen hebben zich in die tijd nooit bekommerd om deze martelingen, executies en andere tirannendaden. Waarschijnlijk speelden de belangen van olie en andere natuurlijke grondstoffen hierbij een rol. De ingreep van deze partijen kwam pas nadat de bevolking zelf het voortouw nam (Dalacoura, 2012).

Op 17 december 2010 stak Mohammed Bouazizi zichzelf in brand en overleed. Zijn zelfmoord bleek later de symbolische start van de opstanden in de Arabische wereld. Bouazizi zette zichzelf in brand omdat de situatie in Tunesië voor hem der mate verslechterd was dat hij geen andere uitweg zag. Zijn zelfmoord zorgde voor een aardverschuiving in Tunesië: opstanden ontstonden en verspreiden zich over heel Tunesië. Binnen een paar maanden was het regime verdwenen en liet zien dat er mogelijkheden lagen voor andere Arabische landen (Dalacoura, 2012).

Na opstanden in Tunesië en Egypte begon het ook in Libië. Een aantal dagen nadat Moebarak van Egypte was afgetreden begonnen de rellen tegen het regime van Khadafi in Benghazi, de tweede stad van Libië. De protesten verspreidde zich in snelle mate over het oosten en delen van het westen van het land. De rellen in de hoofdstad Tripoli bleven in het begin zeer gering. Het opstanden in Libië werden geleid door de Nationale Overgangsraad. Vanaf maart 2011 werden zij geholpen door de Verenigde Naties die militaire bombardementen uitvoerden. De bombardementen hebben, volgens Dalacoura, niet tot een grotere opstand in het Westen geleid, maar wel tot een standvastigere houding van de Khadafi aanhangers.

Na een maandenlange strijd die in de Nederlandse media op de voet werd gevolgd, was het eindelijk over. Op 20 oktober 2011 werd Khadafi op brute wijze vermoord en kwam een einde aan zijn veertig jaar lange regeerperiode. De strijd heeft duizenden doden geëist, maar de precieze cijfers zijn nog niet bekend.

Het Libië conflict is een lange tijd onderwerp van discussie geweest in de Nederlandse nieuwsmedia. In deze scriptie wordt onderzoek gedaan naar deze berichtgeving in de Nederlandse media en specifiek gericht op het NOS-journaal van acht uur. Er wordt een discoursanalyse uitgevoerd aan de hand van de theoretische benaderingen van Bell, Ruigrok en Teo, deze komt in de methode aan bod. Beeld en tekst worden bestudeerd en het fenomeen *journalism of attachment* staat centraal.

3. Methodologie

3.1 Onderzoeksmateriaal

De nieuwsberichten die als onderzoeksmateriaal in dit onderzoek gebruikt gaan worden zijn afkomstig uit verschillende acht uur journaals van de NOS. Er is voor het NOS journaal van acht uur gekozen omdat dit het meest bekeken journaal is op de Nederlandse televisie. Dit specifieke journaal had in 2010 een marktaandeel van 30,9% en daarmee een gemiddeld aantal kijkers van 1.860.000 (NOS, 2010).

De eerste beelden over het conflict in Libië zijn op 17 februari 2011 door de NOS uitgezonden. Op 20 oktober 2011 is Kolonel Khadafi vermoord en ongeveer twee weken na zijn dood verdween het conflict in hoog tempo uit de Nederlandse berichtgeving. Dit komt goed naar voren wanneer kwantitatief gekeken wordt naar de Nederlandse gedrukte pers. In de twee weken na zijn dood verschenen er 226 artikelen over Khadafi in de nationale Nederlandse kranten. De twee weken daarna zijn er 52 artikelen verschenen over Khadafi. Een slinking 77% ten opzichte van de eerste twee weken na de dood van de Kolonel (LexisNexis, 2012).

Het onderzoek wordt in drie verschillende tijdsperioden ingedeeld: het begin van het conflict (17 februari – 26 maart), de strijd om de hoofdstad Tripoli (20 augustus – 31 augustus) en de dood van Khadafi (20 oktober – 21 oktober). De drie perioden worden in verschillende paragrafen behandeld en elke periode wordt apart bekeken en geanalyseerd. Het onderzoek kijkt of er verschillen zijn in de berichtgeving tussen deze drie periodes. In de conclusie komen deze periodes weer bij elkaar en wordt een eindconclusie getrokken. Er is voor deze perioden gekozen om structuur in de tijdlijn te krijgen en om het conflict in zijn totaliteit weer te geven. De eerste periode laat de opkomst van het conflict zien en het begin van de strijd tussen de opstandelingen en de aanhang van Kolonel Khadafi. De representatie van de gevechten, die zich in de loop van het conflict over heel Libië verspreid hebben, worden in dit hoofdstuk aan het licht gebracht. De tweede periode gaat in op de representatie van de aanval op de hoofdstad Tripoli. De hoofdstad van Libië was het laatste Khadafi bolwerk dat nog in handen was van zijn aanhang. De slag om Tripoli was de belangrijkste slag en tevens het laatste wapenfeit van de Khadafi aanhang. Ten slotte wordt ingegaan op de weergave van de

dood van Khadafi. De dood van Khadafi betekende het definitieve einde van de hevige strijd.

Er worden in totaal 23 journaals bekeken en beschreven, maar er worden natuurlijk veel meer journaals bekeken die niet verwerkt worden. De selectie van de journaals wordt gemaakt op grond van lengte van het item en de relevantie van het item. Elk journaal begint met drie 'koppen', dat zijn de drie belangrijkste items die behandeld gaan worden in het journaal. De items over Libië die in deze 'kop' voorkomen worden allen meegenomen in de resultaten. Daarnaast zijn er nog items die niet bij de belangrijkste items van het dagelijkse journaal worden gerekend, maar die wel meegenomen worden in de resultaten. Deze items worden gekozen omdat het verslag veel beelden en tekst bevat over de strijdende partijen in Libië. De selectie is daardoor voor een bepaald deel persoonlijk ingevuld.

3.2 Methode

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de methode discourseanalyse. Discourseanalyse heeft zeer uiteenlopende benaderingen en het is daardoor niet eenvoudig om het begrip kort te typeren. Het gaat bij deze methode om taal in de ruime zin van het woord. Het gaat hierbij om geschreven en gesproken teksten, maar ook beelden spelen een rol. Samenvattend gaat het om alle communicatievormen die een rol als betekenisdrager spelen. De belangrijkste opvatting is hierbij dat taalgebruik een constructie is van de werkelijkheid. Taal kan de werkelijkheid niet weerspiegelen, maar met taal wordt eigenlijk een nieuwe werkelijkheid geschapen, volgens discourseanalisten. De methode discoursanalyse onderzoekt de manier waarop deze meningen en talige werkelijkheden in het taalgebruik geconstrueerd worden. (Van den Berg, 2004).

De discoursanalisten gaan ervanuit dat de werkelijkheid een sociale constructie is. Discoursanalisten bestuderen daarom niet de feitelijkheden, maar de manier waarop individuen of groepen deze interpreteren of construeren. Zij zijn ervan overtuigd dat een discours, dat door al deze interpretaties wordt gecreëerd, door middel van taal wordt vormgegeven. Een discours moet gezien worden als een geheel van concepten en ideeën waarmee verschillende individuen en groepen betekenis geven aan hun sociale wereld (Hajer, 1995).

Vaak is discoursanalyse gericht op het verkrijgen van informatie over de manier waarop sociale werkelijkheden via discours producerende praktijken geconstrueerd worden. En aansluitend hoe deze constructies de stempel 'vanzelfsprekend' op zich gedrukt krijgen. "Kennisoel zijn daar de ideologische effecten van betekenisconstructies, dat wil zeggen: de mate waarin betekenisconstructies maatschappelijke ongelijkheid legitimeren," aldus Van den Berg (2004). Bij een discoursanalyse worden talige constructies (bijvoorbeeld kranten of televisiebeelden) bestudeerd en geanalyseerd. De analyse wordt in het algemeen gekoppeld aan de bestudering van taal dat de werkelijkheid construeert. Het doel is dan vaak om te achterhalen in welke mate deze betekenisconstructies maatschappelijke ongelijkheid verwoorden.

Taal is een discoursanalyse een prominente rol. Woorden geven aan een bepaalde verschijnsel een betekenis en daardoor kunnen mensen in beweging komen. Discourseanalisten zien taal niet alleen als een manier om de wereld te beschrijven, maar ook als een vorm van actie die de wereld construeert. Het gaat er in een discoursanalyse om deze (taal)elementen van bepaalde geconstrueerde werkelijkheden te vinden en te beschrijven. Dit beschrijven moet gebeuren door te verklaren op welke manier deze constructies de overhand hebben gekregen. Om te verklaren waarom deze talige constructies wel de dominante posities hebben verkregen en andere constructies niet, moet gekeken worden naar de historische context van de constructies. Het gaat niet alleen om de constructie zelf, maar ook om de context achter de constructie (Fischer, 2003).

Discoursanalyse is een zeer groot paraplubegrip waaronder verschillende onderzoeksmethoden vallen. Eén aspect hebben al deze methoden overeen. Ze zijn allen kwalitatief van aard. 'Kwalitatief onderzoek heeft als doel gedragingen, ervaringen, belevingen en 'producten' van betrokkenen te beschrijven, te interpreteren en te verklaren door werkwijzen die de natuurlijke omgeving zo min mogelijk verstoren' ('t Hart, 2007). Er is gekozen voor de methode discoursanalyse omdat audiovisuele beelden onderzocht gaan worden op een kwalitatieve manier. Er wordt onderzocht in hoeverre er sprake is van *journalism of attachment* in de berichtgeving van de NOS over het Libië conflict. Hierbij kunnen maatschappelijke ongelijkheden naar voren komen en daarom is voor dit onderzoek discoursanalyse uitermate geschikt.

3.2.1 *Journalism of Attachment* in Kwantitatief onderzoek

De Nederlandse berichtgeving van de NOS ten aanzien van het Libië conflict wordt in dit onderzoek op een kwalitatieve manier onderzocht. De kwalitatieve methode wordt gecentreerd rond het begrip en fenomeen *journalism of attachment*. Dit concept, bedacht door de voormalige BBC correspondent Martin Bell, houdt in dat oorlogsverslaggevers deelnemers worden in een conflict, en als gevolg daarvan de berichtgeving aanpassen aan hun mening en gevoel. Deze journalisten kiezen een kant in een conflict en willen daarmee zorgen voor politiek en/of humanitair ingrijpen in het betreffende land om het conflict te stoppen (Bell, 1998).

Nel Ruigrok (2008) heeft eerder onderzoek gedaan naar *journalism of attachment* en het terugkomen van de uiting van dit begrip in de berichtgeving van de oorlog in Bosnië. Het verschil met dit onderzoek is dat Ruigrok gebruik heeft gemaakt van een kwantitatieve methode, terwijl in dit onderzoek *journalism of attachment* wordt onderzocht aan de hand van een kwalitatieve methode. Ruigrok gebruikte verschillende stappen om te onderzoeken in welke mate *journalism of attachment* voorkwam in de Nederlandse schreven media. Ten eerste heeft zij onderzocht in welke mate de strijdende partijen werden neergezet als *bad guys* of als slachtoffers. Het tweede punt waar Ruigrok naar keek, onderzocht in welke mate de redactionele en opiniestukken invloed hebben gehad op de feitelijke nieuwsverslaggeving. Daarnaast heeft zij gekeken in hoeverre *journalism of attachment* optreedt wanneer journalisten hun eigen bronnen kiezen, de zogenaamd 'goed van pas komende getuigen' in hun berichtgeving. 'Our hypothesis is to find an influence stemming from the editorials and op-ed pieces by journalists on the straight news coverage' (Ruigrok, 2008). De eerste stap komt terug in het onderzoek dat in deze scriptie wordt uitgevoerd.

3.2.2 De kwalitatieve methode en *journalism of attachment*

Anders dan het onderzoek van Nel Ruigrok wordt in dit onderzoek een kwalitatieve methode gebruikt. *Journalism of attachment* is op te delen in twee verschillende hoofdpunten: de keuze voor een bepaalde partij in een conflict (*bad guys/good guys*) en het proberen te bereiken van politiek en/of humanitair ingrijpen. Deze beide hoofdpunten zijn voor dit onderzoek onderverdeeld in vragen waarmee gekeken wordt of er sprake is van *Attached Journalism* in de berichtgeving van de NOS. Deze vragen worden niet direct beantwoord maar vormen een leidraad voor de resultaten. In deze

vragen komen verschillende onderzoek manieren van Peter Teo, onderzoeker aan het instituut van onderwijs in Singapore, terug.

Peter Teo is een wetenschapper die onderzoek heeft gedaan naar racisme in twee Australische kranten. Het racisme dat hij heeft onderzocht is niet het racisme dat de Tweede Wereldoorlog en andere genocide definieerde, maar een nieuw soort racisme. Deze nieuwe vorm van racisme is een stuk subtieler en meer verborgen en de komt in verschillende media tot uiting. De beoefenaars van deze vorm geloven veelal in een democratisch egalitarisme en ontkennen daarom dat zij racisten zijn (Van Dijk, 1991). Desalniettemin wordt er over diverse minderheden op een slechte manier gesproken en worden zij verantwoordelijk gehouden voor de sociale, culturele en economische minpunten in de samenleving. Drie aspecten die Teo gebruikt in zijn onderzoek worden nu beschreven: *transitivity*, *thematization* en *lexical cohesion*.

Het principe van transitiviteit (*transitivity*) kan kort beschreven worden als 'wie doet wat tegen wie'. Teo beschrijft het uitgebreider: "the attribution of agency and process to the various participants in the text by the writer. Thus, in order to probe the way language represents reality in terms of how primary or dominant are constructed, what they do to whom and with what consequences, transitivity has much to offer." Transitiviteit geeft weer wie de actoren zijn en welke mensen weinig in actie komen.

Thematisering (*thematization*) kijkt naar de organisatie van informatie in een artikel. De positionering van bepaalde informatie in een artikel geeft aan in welke mate de schrijver er aandacht aan wil besteden. Centraal in thematisering staat *markedness*, wat ingaat op een 'aparte' indelingen van een tekst. Sommige gebeurtenissen worden op een andere manier beschreven dan normaal en daar wordt speciaal opgelet. Door naar de indeling te kijken kan soms de ideologische gedachte achter het artikel naar voren komen. Een ander belangrijk onderdeel van thematisering is: *thematic foregrounding*. Dit begrip gaat in op tijds- en plaatsbepalingen. 'De man stond 10 meter van mij vandaan', dan gaat de aandacht van de lezer naar de 10 meter afstand. De afstand tot de desbetreffende persoon blijkt dan niet lang te zijn. Een tijds- en of plaatsbepaling kunnen een zin of gebeurtenis enorm versterken (Teo, 2000).

Het laatste aspect is lexicale cohesie (*lexical cohesion*): "this is a property that contributes to the creation of textual coherence" (Hoey, 1991). Lexicale cohesie gaat in op de relatie tussen verschillende begrippen: "cohesion, which is best defined as 'the overt linguistically-signalled relationship between propositions', concerns the ways in

which the words in a text are mutually connected in a sequence” (Widdowson, 1978;31). Lexicale cohesie gaat om de samenhang tussen twee begrippen in een tekst, die daarmee de boodschap versterken of uitvergroten. Lexicale cohesie gaat om grote verbanden en kan niet gebruikt worden voor alle kleine begrippen die met elkaar samenhangen (Teo, 2000).

Deze drie benaderingen die door Teo worden gebruikt om teksten te analyseren gaan ook gebruikt worden in dit onderzoek. De benaderingen van Teo staan zelfs centraal in het onderzoek. In het onderzoek gaat het specifiek om de tegenstellingen in de representatie van de opstandelingen en de aanhangers van Khadafi.

Het ondersteunen van één bepaalde partij:

- 1) Vanuit welke partij wordt het conflict weergegeven en op wat voor manier wordt er over deze partij gesproken?
- 2) Hoe worden de soldaten en slachtoffers van beide vechtende partijen weergegeven?
- 3) In hoeverre komt transitiviteit voor in de berichtgeving?
- 4) In hoeverre komen aspecten van thematisering en *thematic foregrounding* voor in de berichtgeving?

Ingrijpen van buitenlandse regeringen:

- 5) Op welke manier komt interventie ter sprake in de bekeken journaals?
- 6) In hoeverre speelt lexicale cohesie een rol in het ter sprake brengen van ingrijpen in het conflict?

Dit analysemodel wordt gebruikt om het onderzoek uit te voeren. Er gaan beelden en teksten onderzocht worden. Beelden staan nooit op zichzelf en de betekenis van beelden hangt altijd samen met de gebruikte teksten (Sontag, 2005). *Journalism of Attachment* kan zowel voorkomen in beelden als in teksten. Door middel van gewelddadige beelden van één bepaalde partij weer te geven en niet van de andere kan één bepaalde kant positiever naar voren komen in een conflict. Daar wordt in dit onderzoek bij vraag één opgelet.

In een conflict eisen soldaten (gevechtseenheden) en slachtoffers meestal de grootste rol op. De weergave van deze twee groepen bepaalt daardoor in grote mate het

gecreëerde beeld over een conflict. Bij de tweede vraag wordt gekeken op welke manier de strijders en slachtoffers van beide partijen in de berichtgeving naar voren komen. De derde vraag gaat in op de personen die aan het woord komen. Journalisten kunnen ervoor kiezen om personen aan het woord te laten die dezelfde mening hebben als de journalist en deze voor hem verwoorden. De journalist benadrukt daarmee vooral zijn eigen standpunt, terwijl hij ook van beide partijen iemand aan het woord zou kunnen laten.

Bij de roep om ingrijpen vanuit de media is het belangrijk om te kijken op welke manier een conflict in beeld wordt gebracht. Journalisten kunnen ervoor kiezen om het conflict zeer gewelddadig op de kaart te zetten of om de angst van de burgers te laten zien. In beide gevallen wordt de kijker aangesproken op wat hij ziet. Als er in het Libië conflict gevraagd zou zijn om ingrijpen tegen Khadafi dan is het ook van belang om te onderzoeken op welke manier Khadafi is neergezet. Khadafi neerzetten als de grote slechterik zou ingrijpen laagdrempeliger maken, terwijl hem als een normaal persoon weergeven het verzoek om ingrijpen juist moeilijker zou maken.

4. Resultaten

4.1 Het begin van de opstand

4.1.1 Snelle Opmars van de Opstandelingen

17 Februari

'Het volk wil de val van het regime', riepen de opstandelingen in Libië. Op 17 februari 2011 werd door de NOS voor het eerst beelden van de opstand in Libië uitgezonden. De NOS toonde beelden, gemaakt met een camera van een mobiele telefoon, van de havenstad Al Bayda waar opstandelingen de straat op gingen om te demonstreren tegen het regime van Kolonel Khadafi. "Het zijn zeldzame beelden uit een land zonder grondwet," vertelde de verslaggever van de NOS terwijl de beelden van de mobiele telefoon te zien waren. "Kolonel Khadafi lijkt niet van plan om zonder slag op stoot na 42 jaar te vertrekken."

De getoonde beelden waren zeer slecht van kwaliteit en daardoor was het onmogelijk om goed te zien wat er gebeurde. Er waren mannen te zien, die leuzen schreeuwden en in de verte leek een gebouw in brand te staan. De schokkende beelden gaven eigenlijk niet veel prijs en zonder de uitleg van de NOS verslaggever kon er uit de beelden niets opgemaakt worden. Libië werd 'een land zonder grondwet' genoemd en verder kwam de journaalkijker niets te weten over het Land. Deze constatering van de verslaggever zette Libië en daarmee Khadafi direct in een slecht daglicht, want het ontbreken van een grondwet wordt gezien als iets negatiefs. In het Westen hebben wij een grondwet en 'hier gaat alles goed', terwijl Libië geen grondwet heeft en daar gaat het zo te zien niet goed. Het verbinden van 'het ontbreken van een grondwet' en het daarmee goed keuren van de opstanden wordt in de theorie aangeduid als lexicale cohesie (Teo, 2001). Met deze techniek kan een boodschap sterker gebracht worden en kunnen vooroordelen bij de kijkers ontstaan. De NOS heeft in de eerste uitzending direct het beeld geschapen van pro-opstandelingen en anti-Khadafi. Het feit dat Libië geen grondwet heeft, werd in dit item gebruikt om de opstanden goed te praten.

Lexicale cohesie gaat over de relatie tussen gebruikte begrippen in een tekst en de toon die begrippen zetten, waarbij gelet wordt op synoniemgebruik. "Cohesion, which is best defined as 'the overt linguistically-signalled relationship between

propositions' concerns the ways in which the words in a text are mutually connected in a sequence," op deze manier beschrijft Teo lexicale cohesie (2000). Het gaat om begrippen die onderling aan elkaar verbonden worden door de schrijver.

Het eerste item in het acht uur journaal van de NOS duurde zeer kort, rond de 30 seconden, maar zou een dag later worden vervolgd.

18 Februari

De opstanden zouden zich, volgens de NOS, op 18 februari 2011 hebben verspreid over het hele land. De Libische leider Kolonel Khadafi hield zich al die tijd op de vlakte. "Tot gisterenavond," volgens de NOS. "Zo ziet hij het graag. Toegejuicht worden door aanhangers. Deze beelden zond de Libische staatstelevsie gisterenavond uit. De grote leider Khadafi die zich in een limousine laat rondrijden door de straten van de hoofdstad Tripoli," vertelde de NOS verslaggeefster. Op de beelden was Khadafi inderdaad te zien in zijn limousine, waarin hij werd toegejuicht door een grote groep aanhangers. De aanhangers riepen leuzen, als: 'Moge Allah de leider beschermen'.

"Een demonstratief optreden dat duidelijk moet maken dat de man die al meer dan 40 jaar aan de macht is nog stevig in het zadel zit. Maar dat hij deze macht met harde hand in stand houdt, word duidelijk op beelden die de staatstelevsie niet uitzend," vervolgde de NOS verslaggeefster. Op deze beelden, die verschenen zijn op *YouTube*, waren brandende auto's te zien en mannen met sjaals rond hun hoofd om hun gezicht te bedekken. De in beeld gebrachte mannen gooiden stenen naar een gebouw toe. Uit de beelden was niet op te maken of deze mannen de auto's in brand hadden gestoken of dat Khadafi's aanhangers dat hadden gedaan. De NOS verslaggeefster hielp de kijker hierbij door te suggereren dat Khadafi met harde hand regeerde. Hierdoor werden de brandende auto's door de verslaggeefster in direct verband gebracht met het harde regeren van Khadafi.

Andere amateurbeelden lieten zien dat groepen opstandelingen het gebouw van de Libische veiligheidsdiensten aanvielen. Op de beelden was een groot wit gebouw te zien waarop vijf personen stonden en het leek erop alsof zij geweren in de hand hadden. De opstandelingen, die het filmpje gemaakt hadden, gooiden met stenen naar het witte gebouw. Er waren daarna geweerschoten te horen en de ondertiteling maakte duidelijk dat de schutters aanhangers van Khadafi waren, die met scherp schoten. Op de beelden waren geen slachtoffers of gewonden te zien. Uit de beelden was daarnaast niet duidelijk op te maken of de Khadafi aanhangers daadwerkelijk met scherp op de opstandelingen

schoten. Deze beelden zijn door de eerder gebruikte woorden van de NOS-verslaggeefster, 'Khadafi regeert met harde hand', wel in een context geplaatst waarbij de beelden vooraf al zijn beoordeeld. De mening van de NOS sijpelde daarmee direct door in de verslaggeving.

"Volgens mensenrechtenorganisaties vielen er tot nu toe 24 doden, maar de demonstranten laten zich daardoor niet weerhouden. Ook vandaag gingen weer duizenden mensen de straat op, maar daar zijn nog geen beelden van," aldus dezelfde verslaggeefster. De genoemde 24 doden verwezen direct naar de opstandelingen en niet naar aanhangers van Khadafi, die ook tussen de gevechten gesneuveld zouden kunnen zijn. Door te vermelden dat de demonstranten zich niet lieten weerhouden door de 24 doden, werd gesuggereerd dat alle doden en gewonden aan de kant van de opstandelingen te vinden waren. De opstandelingen kregen hiermee een slachtofferrol aangepreft, terwijl er aan de kant van Khadafi waarschijnlijk ook slachtoffers gevallen zijn. Die werden in deze berichtgeving totaal buiten beschouwing gelaten.

De beelden versterkten het beeld van de opstandelingen als de *good guys* in een slachtofferrol. Op het moment dat de NOS verslaggeefster aangaf dat de opstandelingen zich niet lieten weerhouden, was een grote groep juichende mensen te zien die waarschijnlijk anti-Khadafi waren. Duizenden mensen zouden volgens de NOS op de dag van de uitzending wederom de straat zijn op gegaan, maar die beelden waren nog niet beschikbaar. Maar de wel in beeld gebrachte groep juichende mensen maakte duidelijk dat de opstandelingen strijdbaar en in grote getalen waren.

In dit tweede item van de NOS over het conflict in Libië kwamen direct vormen van *journalism of attachment* voor. Het conflict werd weergegeven vanuit de het perspectief van de opstandelingen, die als *good guys* naar voren werden gebracht. Het raamwerk van deze journalisten staat bij voorbaat al vast. Er wordt daarbij gebruik gemaakt van *instrumental actualisation*, waarbij bepaalde gebeurtenissen of statements benadrukt worden terwijl andere aspecten in de schaduw blijven staan. Dit wordt gedaan om de mening van de journalist te versterken en te benadrukken (Ruigrok, 2008).

Ten tweede werd er alleen gesproken over de slachtoffers aan de zijde van de opstandelingen en niet over enige slachtoffers aan Khadafi's kant. De getoonde beelden lieten op zichzelf niet zien dat Khadafi met harde hand optrad, maar de NOS verslaggeefster maakte met woorden duidelijk dat dit wel het geval was. In haar

taalgebruik kwam daarnaast duidelijk haar mening naar voren en die was niet positief over het regeergedrag van Khadafi. Er werd in dit item een mening gevormd en dat werd daardoor niet overgelaten aan de kijker zelf. Het leek alsof de NOS direct een standpunt innam in het Libië conflict.

20 & 21 februari

Op zondag 20 februari 2011 opende het NOS journaal van acht uur voor de tweede dag oprij met een item over de opstand in Libië. En dit was zeker niet de laatste dag dat het NOS journaal hiermee zou openen. Nog acht opeenvolgende dagen lang zou het acht uur journaal van de NOS openen met een verslag over Libië.

De NOS meldde op 20 februari 2011 dat de opstand in Libië met harde hand was neergeslagen. “Artsen en ooggetuigen spreken van een waar bloedbad en er zouden de afgelopen dagen zo’n 200 doden zijn gevallen, vooral in de stad Benghazi,” aldus de NOS. Door te spreken van een bloedbad werd wederom de toon gezet door de NOS. De exacte omvang van de demonstraties was op dat moment onduidelijk, volgens de NOS, omdat onafhankelijke journalisten het land niet in mochten en de Libische staatstelevisie voornamelijk liet zien hoe rustig het was in Libië. De beelden van de Libische staatstelevisie werden ook door de NOS laten zien. Op de beelden was te zien hoe Khadafi voor een grote groep juichende mensen stond. ‘We offeren ons voor u, we bewaken u met onze ziel’, werd geschreeuwd door Khadafi’s aanhangers.

Er werden ook beelden van de staatstelevisie getoond die opgenomen waren in de tweede stad van Libië: Benghazi. Op deze beelden bleek niets van de opstand en het leek alsof alles rustig was in de stad. “Maar filmpjes op *YouTube* laten een heel ander beeld zien,” aldus de verslaggever van de NOS. Een grote groep opstandelingen was te zien, die de gebruikelijke leuzen schreeuwden en op auto’s sprongen. De NOS meldde dat op de dag van de uitzending wederom mensen de straat op waren gegaan om het aftreden van Khadafi te eisen. Mensenrechtenorganisaties meldden daarnaast dat het leger van Khadafi met zware munitie op demonstranten schoot, volgens de NOS, en op hetzelfde moment waren onduidelijke beelden te zien waarop geschoten werd.

De NOS probeerde objectief te blijven door beelden vanuit beide kampen te laten zien. Het was voor de NOS ook lastig om beelden van het Khadafi kamp te schieten omdat hun aanwezigheid in het land verboden was ten tijden van het begin van de opstand. Het gebruik van *YouTube* beelden was daardoor de enige uitkomst. Het militaire verzet van Khadafi tegen de opstandelingen zou voor tientallen gewonden en

doden hebben gezorgd. Een medewerker van het ziekenhuis in Benghazi werd hierover aan het woord gelaten: 'Alle ziekenhuizen liggen vol doden en alle vrieskisten zijn vol. We gebruiken nu scholen naast het ziekenhuis. Niemand is bang, de mensen willen vrijheid. Iedereen helpt, mensen komen bloed doneren bij het ziekenhuis'. Op het moment dat de medewerker zijn verhaal vertelde, zag de kijker beelden van het ziekenhuis. Gewonde opstandelingen met wonden aan hun hoofd, schouders en nek kwamen voorbij. Deze beelden zorgden voor een direct beeld van de verschrikkingen die Khadafi zou aanrichten. Over slachtoffers aan de zijde van Khadafi werd wederom niet gesproken of beelden van getoond. Er werd door de NOS niet één zin aan de slachtoffers van Khadafi zijn aanhang vuil gemaakt. Alles werd laten zien vanuit het perspectief van de opstandelingen en niemand van de Khadafi aanhang werd aan het woord gelaten.

Op 21 februari ging de berichtgeving over het Libiëconflict verder: "Steun brokkelt af maar Khadafi slaat keihard terug". Met deze woorden opende het NOS journaal van acht uur op 21 februari 2011. Het was voor de kijker van dit journaal direct duidelijk dat Khadafi wederom verschrikkelijk had opgetreden. Daar kon voor de kijker geen misverstand meer over bestaan, doordat werd beweerd dat Khadafi 'keihard had terug geslagen'. De opstanden hadden zich verspreid over het hele land. Benghazi zou volledig in handen zijn van de opstandelingen, in Ras Lanuf waren onrusten gemeld en zelfs in de hoofdstad Tripoli zouden opstandelingen zich groeperen. Khadafi zou volgens de Arabische nieuwszender Al Jazeera op dit moment zelfs gebruik maken van vliegtuigen om de opstandelingen te bombarderen. Opnieuw waren *YouTube* beelden te zien waarop waarschijnlijk de bombardementen bezig waren. De berichtgeving bleef alleen niet te verifiëren omdat onafhankelijke journalisten nog steeds het land niet in mochten en daarom bleven beelden van de opstandelingen zelf de enige informatiebron.

24 februari

"Aanhangers van Khadafi geven zich nog niet gewonnen." Met deze woorden opende het NOS journaal van 24 februari 2011. Het leek heel snel te gaan met de opstanden in Libië, maar langzaam maar zeker werd duidelijk dat de aanhang van Khadafi nog niet tot het minimum geslonken was. "Uit verschillende steden komen berichten van zware gevechten tussen de veiligheidstroepen van Kolonel Khadafi en de opstandelingen die van hem af willen," vertelde de nieuwslezer van de NOS.

Een geluidsfragment van Khadafi werd afgespeeld in het journaal en daarin beschuldigde hij Al-Qaida van het opzetten van de revolutie. Daarna liet de NOS beeld zien van een oud-kolonel van het veiligheidsleger van Khadafi, die al voorspeld had dat Khadafi dit zou gaan beweren. “Op steeds meer plaatsen zijn gewapende opstandelingen te zien. Khadafi’s machtsbasis verschrompeld met de dag,” aldus een NOS verslaggeefster. Het gebruik van het woord verschrompeld geeft een extra dimensie aan de gebeurtenis. Er had ook gekozen kunnen worden voor het werkwoord verkleinen of verminderen, maar de NOS koos voor het woord verschrompeld. Het woord verschrompeld klinkt veel negatiever dan verkleinen of verminderen. Het leek erop alsof de NOS hier haar mening liet doorschemeren in de berichtgeving.

In het oosten zijn volgens de NOS de steden Tobruk, Benghazi, El-Beida, Marsa El Brega en Ras Lanuf in handen van de opstandelingen. De steden rondom Tripoli kwamen ook steeds meer in handen van de opstandelingen: Misrata, Zawiya, Zuara en Sabratah zouden ook in handen zijn van de opstandelingen. Er werden beelden laten zien van Benghazi: verwoeste gebouwen, kapotte tanks en gewonde mensen in het ziekenhuis. “Deze beelden laten zien hoe zwaar de dagenlange gevechten zijn geweest,” aldus de NOS verslaggeefster. “Tegenstanders van Khadafi zeggen niet te zullen rusten voordat de hoofdstad Tripoli ook bevrijd is van de dictator.” Door deze zin te gebruiken nadat de slachtoffers en de verwoestte gebouwen in beeld zijn gebracht, werd wederom de link gelegd met Khadafi en het geweld. De opstandelingen hebben ook gevochten, gebouwen vernield en slachtoffers gemaakt, maar daar werd wederom niet aan gerefereerd in het item.

28 februari

Op deze laatste dag van februari meldde de NOS dat Khadafi wilde praten met de opstandelingen. “Het lijkt een ernstige vorm van ontkenning. De Libische leider Khadafi zei dat er in Tripoli helemaal geen betogingen tegen zijn regime zijn geweest. In tegendeel volgens hem is zijn volk nog steeds bereid om voor hem te sterven, maar Khadafi bekent wel dat het oosten van Libië grotendeels in handen is van rebellen,” aldus de NOS. Khadafi had daarnaast de chef van zijn veiligheidsdienst opdracht gegeven met de opstandelingen te gaan praten, maar die waren daar niet toe bereid. “Toch denkt Khadafi, dat het volk nog van hem houdt.”

De NOS begon het journaal met een duidelijke stelling: “Het lijkt een ernstige vorm van ontkenning.” Deze ernstige vorm van ontkenning werd in direct verband

gebracht met Khadafi. Dit verband zorgde voor negativiteit omtrent de persoon Khadafi. Een 'ernstige vorm van ontkenning' geeft aan dat Khadafi de feiten, volgens de NOS, niet wil zien of gewoon niet wil toegeven. Hij liegt hier, volgens de NOS, eigenlijk over de feiten en gebeurtenissen in zijn land. En deze uitleg wordt door kijkers vrijwel nooit als positief beschouwd.

De beelden van Libië uitgezonden op 28 februari brachten de zoon van Khadafi, Saïf El Islam, in beeld. Hij was staand op een auto te zien, zwaaiend met een machinegeweer. De nieuwslezeres van de NOS vertelde daarbij dat de zoon van Khadafi in het Westen ooit bekend stond als hervormer: "Nu draagt hij een machinegeweer." Door aan te geven dat deze zoon van Khadafi in het Westen ooit als hervormer werd gezien, gaf het de beelden een duidelijke boodschap en een context. De stap van hervormer naar een persoon die zwaait met zijn machinegeweer is groter, dan wanneer alleen gezegd was dat het de zoon van Khadafi bedroeg. De tijdsbepaling versterkte de situatie enorm en de zoon van Khadafi kwam daardoor in één keer in de Nederlandse huiskamers binnen als 'grote slechterik'. Deze vorm van berichtgeving wordt *thematic foregrounding* genoemd.

Bij *thematic foregrounding* gaat het om tijds- en plaatsbepalingen die een gebeurtenis in grote mate kunnen versterken of juist verzwakken (Teo, 2000). Door aan te geven dat de zoon van Khadafi 'vroeger' bekend stond als een hervormer en tegenwoordig met een machinegeweer loopt te zwaaien, versterkt de negativiteit van de situatie waar Saïf El Islam zich in bevond. Doordat de NOS aangaf dat deze zoon van Khadafi eerst een stuk 'vriendelijker' was, komt het beeld van hem met geweer krachtiger binnen bij de kijker. Een voorbeeld van *thematic foregrounding* waarbij de tijdsbepaling de situatie versterkt en kracht bijzet.

De getoonde beelden waren, volgens de NOS, waarschijnlijk opgenomen in of rond het bolwerk van de Khadafi's: een legerbasis in Tripoli. Die ligt naast het oude hoofdkwartier van Khadafi dat in de jaren '80 is gebombardeerd door de Amerikanen. De informatie die de NOS gaf leek gewoon achtergrondinformatie te zijn, maar dat was niet helemaal het geval. Door aan te geven dat het oude hoofdkwartier van Khadafi in de jaren '80 ook al is gebombardeerd, gaf dit de kijkers een bevestiging van de slechtheid van Khadafi. Deze informatie gaf aan dat, volgens de NOS, Khadafi in een eerder stadium ook al slecht bezig was.

Eind februari leek het er volgens de NOS op alsof Khadafi snel zou worden afgezet. De stad Tripoli was grotendeels in handen van Khadafi, maar verder was er weinig goed nieuws voor de Libische leider, meldde de NOS. Een tegenaanval op Misrata was mislukt en de NOS meldde verder dat ooggetuigen zeiden dat rebellen een regeringsvliegtuig hadden neergeschoten. “En ook op het regeringsfront incasseerde Khadafi flinke klappen.” Op een mensenrechtenbijeenkomst in Geneve stond Libië boven aan de topiclijst. De minister van buitenlandse zaken van Amerika was te zien en zij zei: ‘Het is tijd voor Khadafi om te vertrekken. Nu, zonder geweld of uitstel’. Deze zin werd vervolgt met een fragment waarin groot applaus uit de zaal te zien en te horen was. Het laten zien van dit applausfragment versterkte wederom het negatieve beeld omtrent Khadafi en versterkte daarnaast de vraag om het vertrek van de Libische leider. Samenvattend kon uit de NOS berichtgeving opgemaakt worden dat het vertrek van Khadafi niet lang meer op zich zou laten wachten.

4.1.2 Kolonel Khadafi Slaat Terug

5 en 6 maart

Eind februari leek er aan de strijd in Libië snel een einde te komen. Khadafi's aanhangers verloren terrein en Tripoli leek het enige bolwerk dat nog in handen was van de Libische Kolonel. Op 5 maart zag de strijd in Libië er opeens weer heel anders uit. De troepen van Khadafi vochten hard terug en veroverden terrein. De aanhangers van Khadafi gaven, volgens de NOS, veel tegenstand.

“De jubel berichten dat het regime snel zou instorten zijn verstompt. De opstandelingen winnen langzaam terrein maar ze stuiten op veel tegenstand van mensen die trouw blijven aan kolonel Khadafi,” meldde de NOS. De regimes in Tunesië en Egypte, die volgens de NOS als dominostenen waren gevallen, hielden minder goed stand tegen de opstanden dan het regime van Kolonel Khadafi. De opstandelingen stuiten op steeds meer verzet van aanhangers van het regime. In de stad Zawiya vlakbij Tripoli zouden, volgens de NOS, troepen van Kolonel Khadafi tot twee maal toe een grote aanval hebben uitgevoerd. Met audiovisueel materiaal werd laten zien dat aanhangers van Khadafi alle toegangswegen naar de stad Zawiya in hun handen hadden. De troepen van Khadafi hadden daarnaast het centrum van de stad omsingeld. Groot geschut werd door het leger van Khadafi aangevoerd om de stad te heroveren.

Op de beelden was te zien dat de opstandelingen nog geen weet hadden van deze tweede aanval. Een groep opstandelingen vierden feest en een andere groep liet de kogels zien waarmee Khadafi's troepen geschoten hadden. Ze zeiden daarbij dat Khadafi zich 'koning der koningen' noemde, maar dat hij eigenlijk een 'crimineel' is. De grote kogels waarmee Khadafi schoot werden neergezet als vals spel. 'Wij', de opstandelingen, hebben niet de beschikkingen over deze grote wapens en Khadafi schoot daarmee wel op ons. De vorm van oorlogsvoering werd neergezet als een laffe en daardoor werd Khadafi ook neergezet als een lafaard.

Libië was veranderd in een groot onoverzichtelijk slagveld. "Het is niet meer zo dat het westen totaal in handen is van Khadafi en het oosten in handen van de opstandelingen", dit meldde Ko Colijn van het Clingendael instituut aan de NOS. De gevechten vonden overal langs de lange kuststrook plaatst. De NOS liet daarna beelden zien van de stad Las Ranuf die veroverd was door de opstandelingen. Opstandelingen stampten en sloegen op een poster van Khadafi, de vlag van het Khadafi regime werd in brand gestoken en de vlag van de opstandelingen werd op een gebouw geplant. Maar alle opstandelingen werden allen glimlachend, relax en opgetogen weergegeven. De troepen van Khadafi waren ook gefilmd alleen op tegenovergestelde manier. Deze waren van een afstand gefilmd en kwamen niet feestvierend of vrolijk in beeld. Het beeld dat over de beide troepenmachten naar voren kwam, was zeer verschillend. En het was daardoor veel makkelijker om je in te leven in de opstandelingen dan in de strijders aan de zijde van Khadafi. Hierbij moet wel vermeld worden dat het voor de journalisten waarschijnlijk lastiger was om beelden van aanhangers van Khadafi te maken. Aan de andere kant had de NOS dat ook kunnen melden tijdens het item, maar dat is niet gebeurd.

Op 6 maart gingen de gevechten stug door. De NOS meldde dat er 'tegenstrijdige berichten over verloop Libië' in omloop waren. "Het is totaal onduidelijk wie er aan de winnende hand is in Libië. Kolonel Khadafi claimt een aantal steden te hebben heroverd op de rebellen maar daar is geen bewijs voor en ook de opstandelingen ontkennen dat. Wel is duidelijk dat op verschillende plaatsen langs de kust hevig wordt gevochten," vertelde de nieuwslezer van de NOS. Er werden beelden getoond van opstandelingen die in een vuurgevecht kwamen met de troepen van Khadafi net buiten de stad Bin Jawad. Eén opstandeling werd geïnterviewd terwijl hij achter een machinegeweer zat. Hij zei

dat hij nooit militair was geweest en rookte tegelijkertijd een sigaret. Het camerastandpunt dat werd ingenomen was een opvallende. De man werd vanaf onderen gefilmd terwijl hij net zo goed op ooghoogte gefilmd had kunnen worden. Het omhoog kijken naar mensen geeft de in beeld gebrachte man een bepaalde status. Hij werd groot en machtig neergezet. Het was precies de manier waarop een kind naar zijn ouders opkijkt.

Meyers-Levy en Peracchio (1992) hebben onderzoek gedaan naar camerastandpunten maar dan naar het effect van camerastandpunten in advertenties. In het experiment werden een computer en een racefiets vanuit drie camerastandpunten afgebeeld: vanaf een laag standpunt, vanaf ooghoogte en vanaf een hoog standpunt. Respondenten moesten alle standpunten beoordelen. De uitslag was bij beide experimenten gelijk. De respondenten beoordeelde het product die vanaf een laag standpunt werd weergegeven het beste. Het neerwaartse standpunt werd lager beoordeeld en het ooghoogte camerastandpunt kwam gemiddeld uit de test. Er is niet alleen onderzoek gedaan naar camerastandpunten van objecten, maar ook van mensen. Camerastandpunten en diverse soorten belichting kunnen een subjectieve toon meegeven aan een foto of ander beeldmateriaal. Ritchin (1999) beweerde doormiddel van deze technieken iedereen 'slecht' op beeld zou kunnen komen. Het magazine *Life* heeft hier een klein onderzoekje naar gedaan. Het magazine publiceerde een serie foto's van gewone mensen en criminelen door elkaar, en de lezers moesten raden welke personen de criminelen waren. Alle foto's waren even groot, alleen sommige waren slecht belicht en waren van boven genomen, en juist de personen op deze foto's werden als criminelen aangewezen door de lezers (Ritchin, 1999).

De opstandelingen kwamen s 'avonds terug naar Bin Jawad om te proberen de stad weer over te nemen. Daarbij kregen de opstandelingen, volgens de NOS, hulp van Libiërs die in het buitenland leven. De NOS liet beelden van een Libiër zien die in de USA woont, werkt en studeert: "Ik werkte in een donutwinkel in Colorado en ging naar de universiteit van Denver. Ik studeerde voor ingenieur," vertelde de jonge Libiër uit Amerika. Hij sprak vloeiend Engels en zag eruit als een doorsnee Amerikaan. Door een Amerikaanse burger te laten zien, die speciaal naar Libië was gekomen om te vechten in zijn vaderland liet de NOS wederom iemand aan het woord die sterk hun eigen mening verkondigde. Een Amerikaanse burger wordt gezien als 'een van ons'. Iemand uit de

Westerse wereld en daarmee kunnen de NOS kijkers zich eerder mee identificeren, dan met andere strijders.

De opstandelingen en de staatstelevisie van Libië meldde beiden dat zij bepaalde gebieden veroverd hadden. Daardoor was de daadwerkelijke toestand op dat moment zeer moeilijk te pijlen. De NOS liet daarna beelden zien van de toestand in Tripoli, de hoofdstad die stevig in handen was van Khadafi en zijn aanhangers. Er was te zien dat duizenden aanhangers van het regime de straat opgingen. Mensen kusten de foto van Khadafi, schoten met geweren in de lucht en vertelde dat iedereen in Tripoli Khadafi steunde. “Het was alsof de overwinning op de rebellen werd gevierd,” vertelde de verslaggever tijdens het item. Deze zin geeft de negatieve context aan waarin de beelden van Khadafi aanhangers werden neergezet. ‘Het was alsof’, deze woorden lieten blijken dat de verslaggever het eigenlijk een schande vond dat de aanhangers van Khadafi dit vierden. Het leek alsof de NOS van mening was dat de opstandelingen wel feest mochten vieren en de aanhangers van Khadafi niet.

Daarna was nog kort een vrouwelijk aanhanger van Khadafi te zien die met een automatisch machinegeweer in de lucht schoot. Een raar gezicht en eigenlijk vreemd om van alle mensen met geweren juist een vrouw te laten zien. Vrouwen die geweld gebruiken zijn nog altijd zeldzamer dan mannen die geweld gebruiken. Vrouwen horen helemaal geen geweld te gebruiken in de opinie van velen. En door dit te laten zien, kregen de Khadafi aanhangers een extra negativiteit om zich heen. De NOS sloot af met: “Beide kampen doen hun best om te tonen dat zij de overhand hebben, maar bewijzen kunnen ze het niet.”

9 maart

“Khadafi bombardeert en is woedend over plannen voor vliegverbod,” meldde de NOS ter introductie van het item over Libië. De havenstad Ras Lanuf werd door de aanhangers van Khadafi gebombardeerd en daarbij vlogen olie-installaties in brand. Khadafi zelf waarschuwde op de Turkse televisie de VN. Als het vliegverbod boven Libië er zou komen, zo vertelde hij, nemen zijn strijders de wapens op. De Westerse landen wilden, volgens Khadafi, het vliegverbod invoeren om controle te krijgen over de Libische oliebronnen.

Daarna startte de band met beelden van Libië. “En die wapens werden ook opgepakt,” vertelde een verslaggever van de NOS. “Opnieuw voerde Khadafi’s aanhangers luchtaanvallen uit op onder meer Ras Lanuf.” Op de beelden waren deze

luchtaanvallen niet te zien, maar het luchtafweer geschut van de opstandelingen. Er was te zien dat tegenstanders van Khadafi grote raketten de lucht in schoten, maar daar werd door de verslaggeefster niets over gezegd. De eerder gesproken woorden over de luchtaanvallen van Khadafi getrouwen zorgden ervoor dat de beelden van schietende opstandelingen in een ander daglicht kwamen te staan. De kracht van deze beelden werd eigenlijk gerelativeerd omdat zij met groot geschut schoten door deze luchtaanvallen. Hierdoor kwamen de aanvallen van Khadafi in een slecht daglicht terwijl de aanvallen van opstandelingen als positief beschreven werden.

De Britten en de Amerikanen wilden een vliegverbod boven Libië instellen. Het was alleen nog onzeker of deze er zou komen, want Rusland en China waren tegen en voor een VN-resolutie is unanimititeit nodig. Daarnaast meldde de NOS dat een 'groot' deel van het Europees parlement vond dat er te weinig gedaan werd om Khadafi aan te pakken. De NOS liet daarbij twee leden van het Europese parlement zien, die felle kritiek uitte op het gevoerde beleid in het parlement en vonden dat er snel ingegrepen moest worden in Libië. De beelden van deze twee leden lieten niet de grote groep zien waar de NOS over sprak. Het woord groot wordt op een thematiserende manier gebruikt en versterkte de kracht van de zin.

Ten slotte meldde de NOS dat de voorzitter van de Nationale Overgangsraad van Libië, te zien op beelden, ook aanwezig was in het Europese Parlement. De regering van Khadafi loofde daarna 400.000 dollar uit voor de persoon die hem zou overleveren aan Khadafi's regime. De beelden lieten een rustig, op het oog vriendelijke en oude man zien die vroeg om zijn Nationale Raad te erkennen als legitieme vertegenwoordiger van het Libische volk. De voorzitter met een kalend hoofd en een klein brilletje deed zelfs denken aan een lieve oude opa die nog geen vlieg kwaad doet. Een man met een hart van goud, maar Khadafi loofde een beloning uit voor de overlevering van deze persoon. De opmerking over de uitgelopen beloning in samenwerking met de beelden zorgden voor een naar gevoel in de richting van Kolonel Khadafi en zijn aanhangers.

4.1.3 Ingrijpen Internationale Gemeenschap

19 en 20 maart

Op 19 maart 2011 greep de VN militair in Libië in. Een paar uur nadat het akkoord tussen Westerse en Arabische landen was voltrokken, vlogen de eerste gevechtsvliegtuigen al boven Libië. Landen als Amerika, Frankrijk, Engeland en

verschillende Arabische landen wilden hiermee afdwingen dat Khadafi al zijn gewelddadige acties zou stoppen. “Het ingrijpen komt volgens veel Libiërs maar net op tijd want de troepen van Kolonel Khadafi bestookten ook vandaag weer Benghazi het bolwerk van de opstandelingen,” meldde de NOS.

Veel Libische burgers vluchtten de stad Benghazi uit. Door de aanvallen van Khadafi was het te gevaarlijk geworden om te blijven. De NOS liet ook beelden zien van de Libische staatstelevisie waarop aanhangers van Khadafi zijn dochter toejuichten en te zien was hoe Khadafi zijn burgeraanhangers gebruikte als menselijk schild. Khadafi zelf had een toespraak geschreven aan Sarkozy, Cameron en Bang Ki Moon die hij liet voorlezen aan de internationale pers. De persvoorlichter van Khadafi, die de brief ging voorlezen, werd eerst gespannen en zwetend in beeld gebracht voordat hij de brief ging voorlezen. Deze shots werden alleen gebruikt om een context te schetsen, want de shots waarop de woordvoerder gespannen en zwetend te zien was, waren geschoten voordat hij daadwerkelijk begon met het voorlezen van de toespraak. Toch koos de NOS ervoor om de beelden van de gespannen persvoorlichter in het item te gebruiken. De gespannenheid van deze woordvoerder verwoordde de state of mind van Khadafi zelf. De woorden die daarna gesproken werden, deden er eigenlijk niet meer toe. De beelden van de zwetende en gespannen woordvoerder zijn door de NOS gebruikt om te laten zien dat het kamp van Khadafi zeer gespannen was.

Halverwege het item van de NOS kwam correspondent Hans Jaap Melissen van de Wereldomroep aan het woord. Hij was ter plaatsen in de stad Benghazi en deed een ooggetuigen verslag van uur tot uur. Er was te zien hoe de granaten van Khadafi in sloegen op de stad en hoe een militair toestel van de VN werd neergehaald. Het was niet de eerste keer dat deze correspondent ter plaatsen aan het woord gelaten werd door de NOS. Elke keer dat hij aan het woord kwam, bevond hij zich in de buurt van de opstandelingen. Alle kogels en ander geschut dat op hem afgevuurd werd, kwam daardoor van het kamp van Khadafi. Hij zou nooit beschoten worden door de opstandelingen omdat hij altijd in de buurt van hen was. De aanhangers van Khadafi kwamen daardoor elke keer als vechtende partij in beeld.

Op 20 maart meldde de NOS dat ‘de Libische luchtafweer vrijwel geheel was uitgeschakeld’. Een dag eerder was de hulp vanuit de lucht door Westerse en Arabische landen begonnen. “Opnieuw klinkt het afweer geschut in Tripoli. Dit is beeld van enkele

minuten geleden uit de Libische hoofdstad,” begon de nieuwslezeres van de NOS. Er werd direct gehamerd op de aanhangers van Khadafi die schoten en niet op de vliegtuigen van de VN die de stad bombardeerde. Door te vermelden dat de beelden van enkele minuten geleden waren, werd de boodschap ook versterkt.

In de verdere berichtgeving werd wederom gebruik gemaakt van verschillende experts in de studio en ter plaatsen in Libië. De luchtaanvallen op het leger van Khadafi hadden ook aan tientallen burgers het leven gekost, die door de Libische staatstelevisie duidelijk in beeld werden gebruikt. De NOS ging hier ook op in en liet de beelden zien. Na het zien van deze beelden werd het aantal doden gelijk gerelativeerd door een correspondent ter plaatsen: “Burgerslachtoffers waar de Libische staatstelevisie nu ook al mee paradeert. Niet altijd met echte gewonden heb ik het idee.”

Na de beelden van doden, gewonden en andere slachtoffers van de luchtaanvallen werd grote aandacht besteed aan het laten zien van de Westerse vliegtuigen die de lucht in gingen. Daarnaast werd de hoogste Amerikaanse militair Michael Mullen aan het woord gelaten die erg tevreden was over de missie: ‘De operatie van gisteren is erg goed gegaan. Zeker als het gaat om het instellen van een goedwerkende no-fly zone. De afgelopen dagen heeft Khadafi geen vliegtuigen of helikopters de lucht in kunnen sturen. Dus de no-fly zone boven Libië is nu in werking.’ De NOS ging na het laten zien van de slachtoffers direct door met het benadrukken dat de militaire acties op Libische doelen helemaal niet slecht waren, ondanks de gevallen slachtoffers. De experts bevestigden dit beeld en de NOS heeft in de uitzending herhaald dat het ingrijpen eigenlijk te lang op zich heeft laten wachten. “Het ingrijpen moest geen dag later komen,” meldde de NOS. Het ingrijpen werd op deze manieren gepromoot en gezien als iets goeds, terwijl er een groot aantal burgerslachtoffers gevallen was.

De NOS hamerde hier op het ingrijpen door buitenlandse strijdkrachten door te zeggen dat ‘ingrijpen te op zich heeft laten wachten’. De roep om ingrijpen speelt een belangrijke rol in *journalism of attachment*. De journalist moet een kant kiezen in een conflict en schrijven met het doel om een oplossing te verzorgen. De journalist moet de kant van de getroffenene kiezen en ervoor zorgen dat er politiek, militair en/of humanitair wordt ingegrepen (Hume, 2008). Dat is precies wat de NOS hier doet. Er is gekozen om het ingrijpen te promoten en daarmee te zorgen voor een oplossing van het conflict.

26 maart

“Libische rebellen heroveren bolwerk dankzij Brits bombardement,” meldde de NOS op 26 maart. De stad Ajdabiya was weer heroverd door de opstandelingen met dank aan de Britten. “Eindelijk durven de inwoners van Ajdabiya weer de straat op te gaan,” vertelde de nieuwslezer van de NOS. De correspondent ter plaatsen maakte een reportage over het rebellenleger. De rebellen waren volgens deze correspondent ongeorganiseerd en hadden geen militaire tactieken. De militaire organisatie ontbrak.

De andere kant van het verhaal liet zien dat de tegenstanders van Khadafi zeer gemotiveerd waren om te vechten voor hun doel. Rebellen die terug kwamen van het front, gewond of gefrustreerd, werden geïnterviewd: ‘Het is oneerlijk. Kijk, wij hebben alleen maar deze lichte wapens. Maar Khadafi valt ons aan met artillerie en tanks’.

Het item sloot af met beelden van feestvierende opstandelingen die optrokken naar Tripoli. De strijd werd weer positief ingezien en met behulp van de no-fly zone werd verder gevochten. Maar de strijd zou nog lang niet eindigen, mede door de ongeorganiseerde handelswijze van de rebellen.

4.2 De strijd om Tripoli

4.2.1 De opstandelingen naderen de Libische hoofdstad

In de vier maanden tussen maart en augustus zijn de gevechten tussen de opstandelingen en het leger van Khadafi op en neer gegaan. Ondanks de steun van de VN in de lucht, *special forces* op de grond en wapenleveringen uit het Westen lukte het de opstandelingen lange tijd niet om een definitieve doorbraak te forceren. De gevechten gingen op en neer en pas in augustus drukte de opstandelingen door richting Tripoli.

20 augustus

“Libisch verzet nadert Tripoli,” met deze woorden begon het NOS journaal op 20 augustus. De opstandelingen werden beschreven als het ‘Libisch verzet’. Dit is een vorm van lexicale cohesie, waarbij twee termen met elkaar verbonden worden (Teo, 200). Lexicale cohesie kan in negatieve zin voorkomen, maar dus ook in positieve zin. Verzet is een woord dat in Nederland altijd een lading met zich meedraagt. Het woord verzet wordt door een grote groep Nederlanders doorgelinkt naar de Twee Wereldoorlog en de beoefenaars van het verzet in deze oorlog. De leden van het verzet van 1940 tot 1945 worden nog steeds gezien als de helden van die tijd. Door het begrip te gebruiken in de

Libische oorlog werd de lading van het begrip 'verzet' doorgegeven aan de opstandelingen in Libië. Dit zorgde voor een positieve zienswijze in de richting van de anti-Khadafi strijders.

“Ze dachten al vaker dat ze er waren, maar nu lijkt het er echt op dat de Libische opstandelingen de hoofdstad Tripoli in het vizier krijgen. Tripoli het laatste bolwerk van Kolonel Khadafi. De opstandelingen zeggen nu twee strategische steden aan de kust te hebben ingenomen. Zlitan, 160 kilometer ten oosten van Tripoli, en Zawiya, 50 kilometer ten westen van de hoofdstad.” Het verhaal in dit item werd duidelijk verteld vanuit de ogen van de opstandelingen: ‘ze dachten’, ‘in het vizier hebben’ en ‘de opstandelingen zeggen’. De opstandelingen zijn duidelijk de ‘actor’, de actieve persoonsvorm, in dit item over Libië. Doordat de opstandelingen in het begin van het item direct positief werden neergezet, zijn hun verdere acties ook voorzien van een positieve lading.

“Zware gevechten gisteren in de steden rond Tripoli. Er zouden meer dan 30 strijders zijn omgekomen en 120 gewond geraakt. Dit is Zawiya, straat voor straat dringen de opstandelingen de vijand terug... De troepen van Khadafi zouden uiteindelijk op de vlucht zijn geslagen... De opstandelingen claimen dat ze nu ook de belangrijke oliestad Brega hebben veroverd”. De opstandelingen werden vechtend, in de straten van Tripoli, in beeld gebracht. Ondanks dat de opstandelingen op een vechtende manier in beeld werden gebracht, deden de beelden niet negatief aan. Dit kwam mede door de gebruikte teksten. Kolonel Khadafi en zijn aanhangers werden zonder pardon de ‘vijand’ genoemd en het hoge aantal gewonden en doden aan de zijde van de opstandelingen deed de pro-Khadafi strijders ook niet veel goed. Daarnaast werd er een opstandeling in beeld gebracht die geraakt werd door een kogel van een Khadafi aanhanger. Hij schreeuwde het uit van de pijn en met deze beelden werd laten zien wat Khadafi’s aanhangers allemaal aanrichten. Op het moment dat de NOS verslaggever zei dat ‘de troepen van Khadafi uiteindelijk op de vlucht zijn geslagen’ werden beelden getoond van juichende opstandelingen die van onderaf gefilmd werden. Aansluitend werd een opstandeling met een bazooka gefilmd, ook van onderaf, die schreeuwde: ‘game over Khadafi.’ Het filmen van onderaf versterkte de persoon in beeld en daarmee de woorden die hij sprak: ‘game over Khadafi’ (Ritchin, 1999).

“Ondertussen heeft de vroegere nummer twee van het regime van Khadafi zich aangesloten bij de opstandelingen. Oud-premier Abdel Jalud was Khadafi’s belangrijkste

vertrouweling, maar in de jaren '90 zette de Libische leider hem aan de kant." Er werden daarna beelden getoond waarop de oud-premier verschillende opstandelingen ontmoette. "De overstap van de oud-premier betekent, volgens de opstandelingen, dat Khadafi steeds meer macht verliest," meldde de NOS. Uit de informatie die de NOS gaf, bleek dat deze oud-premier in de jaren '90 al uit de regering van Khadafi was gezet. Het was daarom ook niet verwonderlijk dat deze Abdel Jalud overstapte naar de opstandelingen en het betekende zeker niet dat Khadafi meer macht verloor. Teo noemt dit soort berichtgeving *evaluative events*, waarbij het niet gaat om de feiten van een weergegeven gebeurtenis maar om de mening achter de feiten.

Het item eindigde met de woorden: "maar Zawiya is in ieder geval volledig kapot geschoten." Een arts van de opstandelingen, aanwezig in het plaatselijke ziekenhuis, meldde: 'De laatste keer dat we hier in het ziekenhuis waren moesten we mensen met schotwonden tegenhouden. Maar nu zie je dat alles is verwoest, helaas.' De beelden van het ziekenhuis lieten de verwoestingen zien. De arts vertelde dat in de tussentijd dat hij niet in de stad was het hele ziekenhuis was verwoest en dat ze daardoor geen gewonden meer konden helpen. In deze tussentijd waren de troepen van Khadafi wel in de stad en indirect werden de verwoestingen in hun schoenen geschoven.

21 augustus

"Gevechten en demonstranten in de straten van Tripoli," meldde de NOS. De strijd om de hoofdstad Tripoli leek op het punt van beginnen te staan. "Eerder vandaag viel één van de belangrijkste legerbases vlak buiten Tripoli in de handen van de opstandelingen. Die gingen vandaag ook, 200 man sterk, vanuit zee aan land vlakbij de hoofdstad. En ze proberen het vliegveld in te nemen." De laatste slag van de oorlog in Libië stond, volgens de NOS, op het punt van beginnen.

"Duizenden tegenstanders van Khadafi in Tripoli durven nu de straat op te gaan, ondanks de aanwezigheid van sluipschutters op de daken," meldde de NOS. Daarnaast waren 450 gevangenen bevrijd in de hoofdstad. "Niets lijkt de opstandelingen nog tegen te kunnen houden. Hun strijd heeft de afgelopen dagen een beslissende impuls gekregen en daarbij kregen ze uitgebreide steun van de NAVO." De NAVO bombardeerde, volgens de NOS, die nacht het versterkte hoofdkwartier van Khadafi. De NOS sprak in dit item wederom vanuit de opstandelingen. Er werd gesproken over gevangenen en niet over gevangen genomen opstandelingen, daarnaast werden de opstandelingen veelal aangesproken met 'ze', een vorm van transitiviteit.

Transitiviteit kan kort uitgelegd worden als; wie doet wat met wie? “In this respect, transitivity is a useful analytic tool that foregrounds the agency or, more accurately, the attribution of agency and process to the various participants in the text by the writer,” aldus Teo (2000). De partij die de actieve rol speelt wordt daarin veelal positiever naar voren gebracht. Actie ondernemen wordt vaak positiever beoordeeld dan niets doen en daar komt bij dat de actor ook de persoon of groep is van waaruit het verhaal wordt verteld. Dit zorgt ervoor dat de kijker of lezer meer gegrepen wordt door of zich beter in kan leven in deze bepaalde groep of persoon. De mening van de NOS drong ook geregeld door in de berichtgeving. De NOS was ervan overtuigd dat ‘niets de opstandelingen nog tegen kan houden’. Door een mening te geven in een nieuwsitem wordt de objectiviteit aangetast. Teo beschreef deze vorm van journalistieke berichtgeving als *evaluative events* (2000).

Khadafi heeft ook van zich laten horen op de Libische staatstelevisie. Hij was niet te zien, maar liet zich alleen horen. De NOS zond dit ook uit en Khadafi toonde zich nog steeds strijdvaardig. De woordvoerder van Khadafi liet weten dat ze de stad nog stevig in houden hadden en een nieuwspresentatrice van de Libische staatstelevisie bezwoer daarnaast dat ze alle opstandelingen zou doden die zouden proberen de staatstelevisie te bezetten. Heftige en gewelddadige woorden, die te horen waren vanuit het Khadafi kamp. Deze gewelddadige toon was naar alle waarschijnlijk zeker niet alleen te horen vanuit het Khadafi kamp, maar de woorden die de vrouw van de Libische staatstelevisie gebruikte zouden waarschijnlijk niet snel uitgezonden worden wanneer het door een opstandeling zou zijn gezegd.

Het was in ieder geval duidelijk af te lezen uit de berichtgeving van de NOS dat de opstandelingen op 22 augustus de aanval op Tripoli zouden openen. De stad werd, volgens de NOS, vanuit drie richtingen aangevallen en pro-Khadafi strijders werden steeds verder terug gedrongen.

4.2.2 De slag in de straten van Tripoli

22 augustus

Een dag na het begin van de strijd om Tripoli leek het grootste gedeelte van de Libische hoofdstad in handen van de opstandelingen, zo meldde de NOS. “Kolonel Khadafi is zijn ijzeren greep op de Libische hoofdstad kwijt. Na een razendsnelle opmars, gisteravond en vannacht, hebben de opstandelingen het grootste gedeelte van de stad

nu in handen. De gevechten concentreren zich bij het hoofdkwartier van Khadafi. Tanks heeft de kolonel ingezet in een laatste poging om het hoofdkwartier te beschermen. Of Khadafi daar nog is, is volstrekt onduidelijk. En ook elders in de stad merken de opstandelingen dat er tegenstand is.”

De opstandelingen claimden dat zij het grootste gedeelte van de stad in handen hadden, maar het was nog lang niet veilig in de stad. Dat was te concluderen uit de beelden die de NOS toonde. Op sommige plekken waren nog duidelijk schoten wisselingen te horen en feestvierende menigten werden soms abrupt verstoord door schietende Khadafi aanhangers. Toch ging de NOS in zekere mate mee met deze overwinningsroes van de opstandelingen. Diverse opstandelingen werden aan het woord gelaten en meldden dat de stad in hun handen was en dat Khadafi's leger alle macht had verloren. Het Khadafi kamp claimde het tegenovergestelde maar de NOS liet duidelijk weten dat zij daar niet veel van geloofden: “Het Khadafi kamp claimt anders, maar misschien tegen beter weten in.”

“Gisteren leken de opstandelingen niet meer te stoppen...en nu wordt dus in Tripoli het eindspel gespeeld”, vertelde de nieuwslezer van de NOS. Aansluitend werden feestende opstandelingen en anti-Khadafi personen getoond. Verschillende Libische gezinnen wilden Tripoli binnen om het feest van de verdrijving van Khadafi te vieren. Dit meldde de NOS ondanks dat duidelijk uit de beelden te concluderen was dat de hoofdstad nog lang niet veilig was. “Mogelijke strijders van Khadafi worden gevangen genomen,” meldde de NOS. Daarnaast riep een opstandelingenleider op om het recht niet in eigen hand te nemen: ‘Laat je niet in een opwelling van vreugde leiden door wraakgevoelens of vernielzucht. Mishandel geen gevangenen’. Het was voorbarig van de NOS om te meldden dat gevangen Khadafi strijders goed behandeld werden en niet geëxecuteerd. “Ook de staatstelevisie hebben ze (de opstandelingen) in handen. Nu alleen de Libische leider zelf nog”.

De NOS maakte hier gebruik van *instrumental actualisation* (Ruigrok, 2008). De NOS benadrukte bepaalde gebeurtenissen en statements die hun eigen mening versterkten. De ijzeren greep van Khadafi, het eindspel in Tripoli, feestvierende opstandelingen, gevangen genomen Khadafi aanhangers die niet direct gedood worden en ten slotte het veroveren van de staatstelevisie. Al deze voorbeelden zorgden ervoor dat één kant van het verhaal werd belicht en de andere kant niet. De NOS heeft voor deze gebeurtenissen en statements gekozen omdat het hun eigen mening versterkte. De

bronselectie van de NOS was daarnaast ook selectief. De mensen die aan het woord gelaten werden benadrukten de mening van de NOS, *opportune witnesses* (Hagen, 1993). Het gevolg was dat journalisten een eendimensionaal beeld creëerde wanneer zij verhalen en bronnen selecteerden. De Khadafi aanhangers die wel aan het woord gelaten werden, werden met klein nuances direct verzwakt door de NOS.

Uit de reacties van correspondenten ter plaatsen bleek dat de strijd nog niet beslist was. Hij interviewde een rebellenleider en op dat moment werd het complex waar zij zich bevonden aangevallen. Een auto van een Italiaanse journalist werd vernield en ook raakte er een Engelse journalist gewond. De 'droom' van de opstandelingen is nog niet uitgekomen, aldus de NOS.

23 augustus

"Hoofdkwartier Khadafi in handen opstandelingen," begon de NOS op 23 augustus 2011. Hevige gevechten woedde er in Tripoli, ondanks dat het hoofdkwartier van Khadafi was ingenomen. Aan het begin van de dag leek de opmars van de opstandelingen vertraging op te lopen, maar uiteindelijk lukte het volgens de NOS toch om de troepen van Khadafi terug te dringen. "Maar toch lukte het de opstandelingen om binnen te dringen. Op zoek natuurlijk naar de hoofdprijs: Khadafi," vertelde de nieuwslezer van de NOS. Khadafi werd hier neergezet als een ding: de hoofdprijs.

De beide strijdende partijen hadden de hele dag tegenstrijdige informatie naar buiten gebracht waardoor het onduidelijk was welke troepen aan de winnende hand waren. Uiteindelijk kwamen er toch beelden naar buiten van het hoofdkwartier van Khadafi dat ingenomen was door de opstandelingen. De eerste beelden lieten juichende opstandelingen zien, die feestvierden met de symbolen van Khadafi's macht in de hand. Er werd tegen een bronzenhoofd van Khadafi geschopt en geslagen, de gouden hand met een straaljager erin waarvoor Khadafi zijn toespraken hield werd vernield, en posters van Khadafi werden in kleine stukken versnipperd. Het leek een groot feest, maar de correspondent ter plaatsen bracht een onverwachte nuancering aan.

"Voor mij staat waarschijnlijk een man met de kolonels pet van Khadafi te dansen van blijdschap....Nu de poorten open zijn, barst de anarchie los. De tent van Khadafi. De bekende befaamde tent, die hij ook meenam naar de Verenigde Naties, die staat hier in brand. Zijn hoofdkwartier waar ik nu voorsta is eigenlijk compleet in puin. Er is niets meer van over en het is hier complete anarchie. Mensen stelen werkelijk alles wat los en vast zit. Ik heb plasma tv's gezien, een gouden serveertafels en een gouden Kalasjnikov.

Je kan het zo gek niet bedenken of het wordt hier allemaal weggesleept,” meldde de verslaggever ter plaats. Hier werd door de NOS eigenlijk voor het eerst aangegeven dat de opstandelingen deden wat ze wilden en zeker nu hun enige bindingsfactor voor het grootste gedeelte was weggefallen: de vijand.

Een andere correspondent gaf enkele minuten later een heel ander beeld van Libië. Hij was in een buitenwijk omdat zijn chauffeur naar huis ging om de ramadan te vieren met zijn gezin. Hij gaf vooral aan dat het feest was in de straten en verwoordde de plunderingen van de opstandelingen op een positievere toon. “Je ziet de mensen naar buiten komen met van alles en nog wat. Khadafi kwam enige tijd geleden met een golfkarretje naar het hotel van de journalisten gereden. Nou dat is ook buitgemaakt daar zaten vier rebellen heel trots op met de wapens in de lucht. Er zijn ontzettend veel rebellen in en rond dat complex,” meldde een andere correspondent op een positievere toon.

Er werden ook gevangenen genomen regeringssoldaten getoond door de NOS. “Hoe met hen wordt omgegaan is niet duidelijk,” meldde de NOS. In andere steden waren gevangenen genomen soldaten direct gelyncht. Een woordvoerder van de opstandelingen had een dag eerder opgeroepen om de gevangenen goed te behandelen en niet dezelfde fouten te maken als het Khadafi regime had gedaan. De NOS was in het journaal voor het eerst kritisch in de richting van de opstandelingen. In eerdere uitzending ging het vooral om de opmerkelijke houding van Khadafi en de slechte manier waarop hij gevangenen behandelde. De NOS liet hier weten dat zij geen idee hadden op welke manier er met de gevangenen Khadafi strijders werd omgegaan en daarmee liet de NOS eigenlijk al doorschemeren dat de gevangenen waarschijnlijk niet heel goed behandeld zouden worden door de opstandelingen. Later zou blijken dat de NOS hier gelijk in had en dat kwam duidelijk naar voren tijdens de arrestatie van Khadafi zelf.

24 & 25 augustus

“Khadafi spoorloos, Westerse journalisten vrijgelaten,” kopte de NOS op 24 augustus. De NOS meldde dat het nog steeds onrustig bleef in de hoofdstad Tripoli een dag na de bestorming van het hoofdkwartier van Khadafi. Aan de ene kant waren er feestvierende opstandelingen te zien, terwijl er aan de andere kant nog steeds werd gevochten op sommige plaatsen in de stad. En ook in andere steden gingen de gevechten nog door.

Kolonel Khadafi was spoorloos verdwenen. Feestvierende opstandelingen werden hierover aan het woord gelaten: ‘Waar is hij? Hij zit ondergronds. Hij kan niks

doen. Waar is hij? We zijn op zoek naar je, waar ben je? Kom tevoorschijn, waar ben je?'. Aansluitende beelden lieten opstandelingen zien die posters en platen van Khadafi vernielden. Wel was er een videoboodschap van Khadafi waarop hij zwoer door te vechten tot de overwinning of zijn dood. Deze boodschap van Khadafi werd door de NOS direct in een negatief daglicht gezet door te vertellen dat aanhangers van Khadafi ook doorvochten bij het Rixos hotel in Tripoli.

Dagenlang hielden de aanhangers van Khadafi daar volgens de NOS 35 buitenlandse journalisten vast en wie naar buiten wilde kreeg een geweer op zich gericht. Aan het eind van de 24ste kwam het bericht dat de journalisten bevrijd waren. Het linken van de boodschap van Khadafi aan het vast houden van journalisten in het Rixos hotel zorgde voor een versterking van beide berichten en extra negativiteit voor Khadafi en zijn aanhangers. De beelden en gesproken teksten in het verdere item versterkten deze negativiteit omtrent de aanhangers van Khadafi, terwijl geen van de journalisten is aangevallen of gedood (Teo, 2000).

4.2.3 De strijd is gestreden

27 & 28 augustus

“Strijd voorbij, maar noodhulp nodig,” meldde de NOS op 27 augustus. Het grootste gedeelte van Khadafi's weerstand was verdwenen, maar de leider zelf was nog niet gevonden. “De strijd in Libië lijkt voor een groot deel te zijn gestreden. Khadafi is nog steeds spoorloos, maar gevochten wordt er niet meer op veel plekken. Nu dient zich een nieuw gevecht aan. De strijd tegen te korten aan voedsel, water en brandstof. Alle vijf de olieraffinaderijen in Libië liggen stil, volgens de oliemaatschappijen, die in handen zijn van de opstandelingen”. De belangrijkste aanvoerroutes naar Tripoli waren afgesloten omdat daar nog hard werd gevochten.

Deze gevechten zorgden er daarnaast voor dat de Nationale Overgangsraad ook nog niet kon terugkeren naar de Libische hoofdstad. De NOS liet zien dat plaatselijke woordvoerders probeerde om de inwoners van Libië gerust te stellen: ‘Dieselolie komt na morgen’. Dit werd verteld door een woordvoerder van de nieuwe Libische regering. De NOS meldde ook dat ze de gezondheidszorg onder controle hadden: ‘Onze medicijnvoorraden zijn perfect. We hebben alles op onze locaties’. De NOS bracht deze uitspraken naar voren als geloofwaardig, maar beelden van een aantal dagen eerder lieten zien dat er grote te korten waren in het land. Een dag eerder werd een arts aan het

woord gelaten die juist het tegenovergestelde berichtte: te weinig voedsel, medicijnen, artsen en andere medische hulpmiddelen. De representatie van deze woordvoerder verschilde in grote mate met de representatie van de woordvoerder van het Khadafi regime, die in de strijd veelvuldig in beeld werd gebracht. Deze persoon werd vaak met een cynische ondertoon onderuit gehaald, terwijl deze woordvoerder wel het voordeel van de twijfel kreeg van de NOS.

De raad beloofde ook dat alle lijken, die overal op straat lagen in Tripoli, zo snel mogelijk opgeruimd zouden worden. Het totale item werd verteld vanuit de opstandelingen, maar bij de lijken en het aantal doden werd niet duidelijk aangegeven of het om Khadafi aanhangers ging of om tegenstanders. “Het is onduidelijk hoeveel doden er zijn gevallen. Volgens sommige bronnen zeker 400. Ook vandaag werden weer ruim 50 lichamen gevonden in een pakhuis, ze waren geëxecuteerd.” Uit het item bleek niet duidelijk of deze 50 lichamen opstandelingen waren of aanhangers van Khadafi. Het lag het meest voor de hand dat deze lichamen van aanhangers van Khadafi waren omdat zij aan de verliezende hand waren. Het leek erop alsof de NOS probeerde de naam van de opstandelingen zoveel mogelijk hoog te houden, door niet duidelijk aan te geven aan welke zijde de 50 gedode mannen gevochten hadden.

Op 28 augustus werd duidelijk dat het regime van Khadafi een voorstel had gedaan om te onderhandelen, maar de opstandelingen hadden dit afgewezen. De overgangsraad wilde alleen onderhandelen als Khadafi zich persoonlijk zou overgeven. Daardoor ging de strijd door in de richting van Sirte de geboortestad van Khadafi en één van de laatste steden die nog in handen was van Khadafi's aanhangers. De NOS meldde dat de strijd steeds heftiger werd naar mate de opstandelingen dichterbij de kustplaats kwamen. Er werd benadrukt dat de opstandelingen de burgers wilden beschermen en hoopten dat zij de stad zouden uitvluchten. “Nu de rust in Libië terugkeert worden steeds meer macabere ontdekkingen gedaan. Burgers vonden gisteren de stoffelijke resten van zeker vijftig mensen in een loods bij een militaire basis, volgens ooggetuigen werden ze vastgehouden door militairen van Khadafi. Die zouden zijn begonnen met moorden toen de opstandelingen Tripoli overmeesterden”. De NOS laat hiermee zien dat de rust was teruggekeerd doordat Khadafi van het toneel verdreven was en dat door het verdrijven van Khadafi verschrikkelijke dingen aan het licht zouden komen. De NOS benadrukte de negatieve aspecten van het Khadafi regime terwijl de opstandelingen juist positief

werden neergezet. Er werd gebruik gemaakt van *instrumental actualisation* en *opportune witnesses*. De geïnterviewde personen benadrukken het beeld dat de NOS gaf. De moordpartijen van de opstandelingen werden niet in beeld gebracht terwijl die van de Khadafi aanhangers prominent naar voren kwamen (Ruigrok, 2008; Hagen, 1993).

31 augustus

Aan het front is het rustig kopte de NOS op 31 augustus 2011. De opstandelingen rukten op naar Khadafi's geboorteplaats Sirte en volgens de NOS was deze stad aan alle kanten omsingeld. De opstandelingen hadden Sirte tot 3 november de tijd gegeven om zich over te geven. Als zij dat niet zouden doen, dan zouden de opstandelingen de strijd om het laatste Khadafi bolwerk aanvagen. De opstandelingen maakten van deze rustige periode gebruik om het einde van de Ramadan te vieren.

“Ook in Tripoli eindigde de Ramadan en begon het Suikerfeest. Voor het eerst in 42 jaar was dat niet onder de dictatuur van Kolonel Khadafi maar in volledige vrijheid. En dat is even wennen voor Libiërs die niet gewend zijn kritiek te uiten of zelfs grappen te maken over hun leiders,” vertelde de nieuwslezer. De NOS meldde dat de Libiërs nu in volledige vrijheid leefden. Dat was iets wat voorbarig, maar zette wel direct de toon neer van dit item. De Libiërs konden op dit moment inderdaad kritiek uiten op hun oude leiders, maar mochten ze ook kritiek uiten op hun toekomstige leiders? Dat was nog maar de vraag en volledige vrijheid was daarom te snel gesteld. Het zorgde er wel voor dat de ‘42 jaar dictatuur van Khadafi’ nog negatiever naar voren kwam.

In een reportage van een plaatselijke correspondent was te zien hoe duizenden Libiërs zich verzamelden op het Plein van de Martelaren, voorheen het Groene Plein, in Tripoli. Ze gingen daar allen gezamenlijk bidden en de NOS meldde daarbij dat het voor het eerst in vrijheid was. De correspondent liep met een opstandeling, van het eerste uur en daarbij ‘gematigd moslim’ mee naar het plein. Hij legde op een mooie manier uit wat democratie inhoud, ‘het betekent dat je de behoeften van anderen begrijpt’, en leek een redelijke en betrouwbare man.

Aansluitend werd verteld dat alles wat nu gezegd werd een week eerder tot de dood had geleid van veel Libiërs. De NOS mat hier eigenlijk met twee maten. De opstandeling die uitgebreid aan het woord was gelaten, was waarschijnlijk geen doorsnee opstandeling. Dat is duidelijk af te leiden uit het totale scala van bestudeerde beelden. Deze opstandeling promoveerde democratie, was een gematigd moslims en wilde dat iedereen na de strijd zo snel mogelijk zijn wapens zou

inleveren. Het was een beeld dat graag gezien wordt hier in het Westen. En daarbij werd Khadafi en zijn regime wederom negatief naar voren gebracht. Het regime van Khadafi had de verschrikkelijkste dingen gedaan, maar dat betekende nog niet dat het nieuwe regime het beter zou gaan doen. En sommige aanwijzingen van het gewelddadige executeren van gevangenen door opstandelingen spraken daarbij niet in hun voordeel.

4.3 De dood van Khadafi

4.3.1 Heftige beelden van een dode Khadafi

20 oktober

“Muamar Khadafi is dood,” kopte de NOS op 20 oktober 2011. Een foto van hem waarbij zijn hoofd geheel onder het bloed zat werd daarbij getoond. Het leek er direct op alsof de oud-leider van Libië op een gewelddadige manier aan zijn einde was gekomen. “Een einde van een gewelddadig tijdperk,” waren de volgende woorden van de nieuwslezer van de NOS. Een zeer vreemd vervolg want de beelden van een paar seconde eerder leken totaal niet op het einde van een gewelddadig tijdperk. De beelden van de dode Khadafi lieten een man zien die hoogst waarschijnlijk op een zeer gewelddadige manier om het leven was gekomen. Het leek al helemaal niet op het einde van een ‘gewelddadig tijdperk’. Met deze suggestie van de NOS werd beweerd dat het komende tijdperk van de opstandelingen niet gewelddadig zou zijn en ten tweede liet de NOS blijken dat zij de dood van Khadafi totaal niet gewelddadig vonden.

“Bijna twee maanden na de val van Tripoli is er nu echt een einde gekomen aan het tijdperk Khadafi. Muamar Khadafi is dood. De man die meer dan 40 jaar geleden met geweld aan de macht kwam. Geweld gebruikte om zijn tegenstanders al die jaren onder de duim te houden, die man is nu zelf met geweld om het leven gekomen. Onder welke omstandigheden precies is niet duidelijk. Wel dat het is gebeurd in zijn geboorteplaats Sirte. Het laatste bastion dat zijn aanhangers nog in handen hadden. Aanvankelijk was er twijfel over de dood van Khadafi, er circuleerde alleen een foto. Maar later op de dag kwamen er ook bewegende beelden. Beelden die niet prettig zijn om naar te kijken. De voormalig dictator na en ook vlak voor zijn dood,” luidde de nieuwslezer het item in.

Over de opstandelingen werd bij deze introductie met geen woord gerept. Het verhaal werd verteld vanuit Khadafi, hij is dood, en niet ‘hij is vermoord door de opstandelingen’. De transitiviteit van het verhaal zorgde ervoor dat de slechtheid van

Khadafi in het midden kwam te staan en niet de slechte daad, die de opstandelingen waarschijnlijk begaan hadden. De zin: "Geweld gebruikte om zijn tegenstanders al die jaren onder de duim te houden, die man is nu zelf met geweld om het leven gekomen," is typerend hiervoor. Khadafi werd door de NOS eigenlijk verantwoordelijk gehouden voor zijn eigen dood, terwijl alles erop wees dat de opstandelingen het oorlogsrecht hadden overtreden (Teo, 2000).

De gewelddadige beelden van het gevangen nemen van Khadafi waren schokkend qua inhoud en vorm. Op de beelden was daarnaast duidelijk te zien dat Khadafi bij zijn gevangennamen nog leefde. Een opstandeling kwam aan het woord en beschreef hoe Khadafi om het leven was gekomen: 'We hebben hem daar gevangen en we hebben hem neergeschoten. Iemand schoot hem neer met een 9 millimeter geweer'. De NOS nieuwslezer meldde daarnaast dat Khadafi om genade zou hebben gevraagd, maar dat was tevergeefs.

De opstandelingen bereikten op de ochtend van 20 oktober pas het centrum van Sirte. Er was veel tegenstand vanuit de geboorteplaats van Khadafi en dat was ook geen wonder omdat Khadafi daar zelf verscholen zat. "Vanochtend wisten ze Khadafi's bolwerk eindelijk te veroveren," vertelde de NOS. Beelden van feestende opstandelingen werden getoond, maar ook gevangen genomen strijders van Khadafi. "Vanochtend brak het verzet. De strijders van Khadafi werden verjaagd, gevangen genomen of gedood." Op het moment dat dit werd verteld, was er een beeld van gevangen genomen personen in beeld. De samenhang van beeld en tekst zorgde ervoor dat de kijker er vanuit ging dat deze getoonde gevangenen strijders Khadafi aanhangers waren. De gevangen genomen personen waren allen donker en droegen een nette bloes, voetbalshirt of ander T-shirt. Geen van deze mannen droeg een oorlogsoutfit en het leek er daarom op alsof deze mannen alleen waren aangehouden omdat zij een donkere huidskleur hadden. Het was bekend dat Khadafi soldaten inhuurde uit zuidelijkere delen van Afrika, maar deze personen leken in geen enkele manier op soldaten. Daarnaast liet de NOS ook geen beelden zien van de doden aan de zijde van Khadafi of andere schade die de opstandelingen hadden aangericht. Er werd alleen gewezen op de schade die Khadafi had aangericht.

De beelden van feestende Libiërs gingen door bij de NOS. De Libiërs zouden het eerst niet kunnen geloven, volgens de NOS, maar na de beelden van een dode Khadafi barstte het feest overal in het land los. Zingende mannen en joelende vrouwen kwamen

in beeld. Eén jonge vrouw vertelde: 'Onder deze tiran ben ik als jonge vrouw vroeg oud geworden. Omdat ik mijn hele leven heb geleden. Dank god en mogen de zielen van de martelaren rusten in vrede. Dit is een overwinning'. Andere feestende mensen op het Plein van de Martelaren, voorheen het Groene Plein, lieten dezelfde boodschap horen. Ze waren blij om van Khadafi af te zijn. De andere kant van het verhaal werd door de NOS buiten beschouwing gelaten.

"Veel mensen denken bij Khadafi aan een gevaarlijke gek, maar voor veel mensen in Libië was hij een dictator zonder genade," meldde de NOS. Het aansluitende item liet zien op welke manier Khadafi een gevaarlijke gek en een dictator zonder genade was geweest. Zijn kleding werd belachelijk gemaakt en de oud-president van de VS Ronald Reagan noemde hem in 1986 'a mad dog from the Middle-East'. "Het kan raar lopen met Arabische leiders. Zo ben je nog een internationale paria en even later weer de gevierde man. Olie en investeringen, Westerse leiders verdringen zich rond Khadafi. Het is duidelijk dat veranderingen er niet zouden komen door druk van Wereldleiders." Er werden beelden getoond met diverse wereldleiders, van Berlusconi tot Obama, samen met Khadafi. Het verschrikkelijke bewind van Khadafi, dat de NOS steevast noemde, was toentertijd ook al aanwezig. Maar de NOS gaf geen kritiek op deze wereldleiders, maar vertelde alleen dat verandering er niet zou komen door druk van wereldleiders en niet dat de wereldleiders er misschien te weinig aan hadden gedaan. Daarnaast was in het item van de NOS te zien dat Khadafi weer in genade aangenomen was door de wereldleiders, sinds hij zijn steun aan terroristische daden had afgezworen, maar de wereldleiders hadden blijkbaar nooit interesse gehad in de binnenlandse politiek. Er was waarschijnlijk alleen gekeken naar de oliedollars van Khadafi en pas toen het Libische volk in opstand kwam, toen pas schaarde de wereldleiders zich opeens wel tegen Khadafi. Een merkwaardige vertoning waarbij een kritische toon van de NOS op zijn plaats zou zijn geweest.

Uiteindelijk kwam er nog een schrijver en Libiëkenner, die zich in Libië bevond, aan het woord. Deze correspondent liet voor het eerst ook de keerzijde van de overwinning van de opstandelingen klinken, maar de NOS ging daar verder niet dieper op in. Het bleef bij een kleine kritische noot: "Dat is inderdaad wel heel opvallend. Toen ik het nieuws hoorde dat Khadafi gedood was toen was ik net op bezoek bij een vriendin die van een vorig bezoek twee jaar geleden. En die was toen heel positief over Khadafi. En toen vroeg ik me al af meent ze dat wel echt of zegt ze dit alleen maar omdat ze bang

is voor de geheime dienst. En ik vroeg het haar daarom vandaag weer. En tot mijn verrassing zei ze nu nog steeds dat van nee, ik had eigenlijk wel respect voor Khadafi. We leefden in een stabiel land, geen criminaliteit, je kon redelijk leven volgens de statistieken van de VN want Libië was het rijkste land van Afrika. De bevolking was gemiddeld beter af dan in Turkije, Rusland en China. Dus mensen hadden het inderdaad redelijk goed en het was stabiel. En hoe het zich nu gaat ontwikkelen is heel onduidelijk.” Maar de NOS kapt dit onderwerp af en ging er niet verder op in.

De NOS ging aansluitend door naar een andere correspondent in Libanon, die ook zijn mening en zicht gaf op de dood van Khadafi. “Khadafi stond bekend als een wrede dictator en dat die nu zo aan zijn einde gekomen is daar is eigenlijk niemand rauwig om,” aldus de correspondent in Libanon. Uit Libië klonk ook de andere kant van het verhaal waaruit bleek dat er zeker wel mensen rauwig waren om de dood van Khadafi. Maar met de woorden van deze correspondent klapte de NOS hard over dit feit heen en benadrukte wederom alleen de slechte kant van Khadafi. De totale berichtgeving van 20 oktober kan gezien worden als een *instrumental actualisation*, waarbij alleen de kant van het verhaal belicht werd die de NOS zelf ondersteunde. Daarnaast meldde de NOS vooral de meningen achter de feiten in plaats van de feiten zelf op een rijtje te zetten, een vorm van *evaluative event* (Ruigrok, 2008; Teo, 2000).

4.3.2 Hoe is Khadafi aan zijn einde gekomen?

21 oktober

Met de vraag uit de subtitel begon het NOS journaal van 21 oktober. Het levenloze lichaam Khadafi was te zien op een matras midden in een koelcel. “Eén dag na de dood van Muamar Khadafi viert Libië nog steeds feest. De dictator is dood en de toekomst kan beginnen. Alleen is wel de vraag hoe de dictator om het leven is gekomen. De lezing van de nieuwe machthebbers komt niet overeen met wat de strijders in en rond Sirte vertellen...De Libiërs zelf willen hem vandaag vooral zien,” begon de uitzending.

De NOS maakte een reconstructie van de dood van Khadafi: “Het is nog steeds een raadsel hoe Khadafi om het leven is gekomen. Was dat in een vuurgevecht, is hij gewoon van dichtbij doodgeschoten of is er iets anders gebeurd.” Het had er alle schijn van dat Khadafi door de opstandelingen ter plekken was geëxecuteerd en de opstandelingen hadden dat een dag eerder ook al toegegeven. Het verhaal klopte alleen niet met de beweringen van de overgangsraad, die een ander verhaal naar buiten bracht. Daarnaast leek ‘gewoon van dichtbij doodgeschoten’ niet op berouwende bewoordingen

van de NOS in de richting van Khadafi. Het leek erop alsof de NOS gewoon benieuwd was naar zijn dood en geïnteresseerd was om de daders te achterhalen. Die toch een oorlogsmisdaad hadden gepleegd.

De afgelopen dagen begonnen de opstandelingen aan wat het laatste offensief zou blijken: de strijd om Sirte. De opstandelingen drongen relatief snel tot Sirte door, maar 's middags probeerde een konvooi door de linies van de anti-Khadafi strijders door te dringen. Even buiten Sirte werd deze konvooi onder vuur genomen door Franse luchtaanvallen. De opstandelingen namen het daarna over en daarbij werd Khadafi gevonden. Op beelden van opstandelingen, gemaakt met mobiele telefoons, was Khadafi levend te zien. Op latere beelden was te zien dat Khadafi dood was en de omgeving leek dezelfde als waar Khadafi nog levend was. De overgangsraad meldde: '...wordt Khadafi levend in een auto gelegd. Onderweg naar het ziekenhuis komt die in een vuurgevecht terecht. Daarbij wordt Khadafi in het hoofd geschoten. Vlak voor aankomst in het ziekenhuis overlijdt hij'. De Verenigde Naties en andere internationale organisaties vroegen om een onderzoek, want 'iemand die al gevangen is doden, is schending van het oorlogsrecht'.

De NOS gaf zelf geen oordeel over de dood van Khadafi en veroordeelde de opstandelingen niet, zoals wel gebeurde tijdens het conflict tegenover Khadafi. Een Nederlands/Brits forensisch team stond klaar om naar Libië te gaan om het voorval te onderzoeken. De patholoog uit dat team stond de NOS te woord en hij kon zich niet direct vinden in de uitleg van de nieuwe machthebbers: "Ik neem het niet voetstoots aan." Verdere kritiek uitte de NOS niet op de nieuwe machthebbers, maar het leek toch zeer onwaarschijnlijk dat Khadafi in een vuurgevecht door zijn hoofd was geschoten.

De NOS vervolgde de uitzending met het gewone leven in Libië dat weer opgang moest komen. Wederom waren er blij en opgetogen Libiërs in beeld, maar het was een grote stap om terug te keren naar het gewone leven. Mensen keerden terug naar hun werk, maar de openbare diensten zijn totaal stil gevallen na het vertrek van Khadafi. De hoofdstad was op dat moment twee maanden bevrijd, maar de stad was al anderhalve maand zonder water. En een oplossing lag nog niet in het vooruitzicht, maar de schuld werd wederom in de schoenen van Khadafi geschoven. "Khadafi heeft een stuurloos land achtergelaten. Libië moet zowat alles leren net als dit kind," meldde de verslaggever. Khadafi kreeg de schuld toegeschoven, terwijl tijdens de regeerperiode onder Khadafi de openbare diensten goed werkten.

De problemen in het land zijn niet opgelost met het vertrek van Khadafi en 'nieuwe problemen doen zich alweer voor, voor de nieuwe machthebbers'. De correspondent ter plaatsen noemde drie enorme tegenstelling, die in het land aanwezig zijn. De kloof tussen jong en oud, de jonge generatie is van mening dat zij de grootste strijd hebben geleverd in de opstand en in ruil daarvoor willen ze macht terug. Daarnaast de tegenstellingen tussen de verschillende regio's in Libië. De volken uit de bergen die hard gevochten hebben, de stad Benghazi die van het begin de opstand heeft geleid en natuurlijk de Libische hoofdstad Tripoli, die ook macht wil. Ten derde zijn er de geloofsverschillen. De sterke fundamentalistische islam in Libië ontwikkelde zich op dat moment in en steeg in de populariteit. Maar de gematigdere beweging willen ook proberen om invloed te krijgen. Met deze drie machtsfactoren krijgen de nieuwe machthebbers nog een behoorlijke kluif om alles in goede banen te gaan leiden.

5. Conclusie

Een divers scala aan items over Libië in NOS journaals, uitgezonden ten tijden van het conflict in Libië, zijn bestudeerd in dit onderzoek. Alle uitzendingen zijn onderzocht om te kijken in hoeverre de NOS gebruik heeft gemaakt van vormen van *journalism of attachment* om de vechtende partijen in het conflict weer te geven. In het onderzoek ging het vooral om de tegenstellingen in de representatie van de opstandelingen en de aanhangers van Khadafi. Uiteindelijk is het onderzoek dieper gegaan dan alleen de tegenstelling tussen positieve en negatieve weergave.

De Onderzoeksvraag

In hoeverre is er sprake van journalism of attachment in de berichtgeving van het NOS journaal om de vechtende partijen in het Libië conflict weer te geven en op welke manier komt dit fenomeen naar voren?

5.1 Begin van de opstand

De NOS schoot direct uit de startblokken tijdens de eerste uitzending waarin het conflict in Libië naar voren kwam. Schokkende en onduidelijke beelden, gemaakt met mobiele telefoons, lieten het begin van de opstand zien. Libië was een land zonder grondwet en verder kwam de journaalkijker eigenlijk niets te weten over het land. Het ontbreken van een grondwet zorgde wel voor een negatief beeld over het Afrikaanse land omdat in het Westen 'alles goed gaat' en hier een grondwet is, terwijl die in Libië ontbreekt en het daar niet goed gaat. De kijkers weten, volgens Philo, in veel gevallen vrijwel niets over een internationaal conflict of ramp zonder dat de media deze behandelen. Hij is zelfs van mening dat de meeste conflicten op een te simplistische manier worden weergegeven. Het zou de televisiemakers meer om de dramatische en gewelddadige aspecten van een ramp gaan, dan om een uitleg of context van het conflict. Deze benadering wordt, volgens Philo, gehanteerd om de aandacht van het publiek te trekken. De kijkers van het NOS journaal kregen in dit geval een simplistisch beeld van Libië voorgeschoteld, waarbij het land van Kolonel Khadafi negatief onder de aandacht werd gebracht.

Khadafi zou volgens de NOS met harde hand regeren en hiermee zijn macht

proberen in stand te houden. Doordat de NOS meldde dat Khadafi met harde hand regeerde werden alle getoonde branden, kapot geschoten huizen en andere negatieve aspecten aan de Libische leider gelinkt. De opstandelingen kregen direct de slachtofferrol toegewezen door de NOS en Khadafi werd neergezet als de *bad guy*. Journalisten geven volgens Stoker geregeld hun morele mening over een conflict. Journalisten kiezen volgens hem daarnaast vaak partij in een oorlog. Een journalist moet zich hiervan weerhouden volgens Stoker en hij moet in gedachten houden dat hij een gebeurtenis moet weergeven op basis van feiten en geen feiten zoeken om zijn mening kracht bij te zetten.

Het Libië conflict werd weergegeven vanuit de opstandelingen en daarbij werd gebruik gemaakt van *instrumental actualisation*, waarbij bepaalde gebeurtenissen of statements benadrukt werden terwijl andere aspecten in de schaduw bleven staan. Daarnaast werd er alleen gesproken over de slachtoffers aan de zijde van de opstandelingen en niet over de slachtoffers aan Khadafi's zijde. Ten slotte lieten de getoonde beelden op zichzelf niet zien dat Khadafi met harde hand de opstanden neersloeg, maar de NOS maakte met woorden duidelijk dat dit wel gebeurde. Er werd in deze items een mening gevormd in plaats van dat de kijker deze zelf kon vormen. Het leek alsof de NOS direct een standpunt innam in het Libië conflict.

5.2 Slag om Tripoli & Dood van Khadafi

Halverwege het conflict bleef de berichtgeving van de NOS dezelfde toon aanhouden. De opstandelingen werden zelfs 'het Libisch verzet' genoemd. Verzet is een woord waar in Nederland een soort magisch aura omheen hangt. De definitie van verzet wordt vaak direct gelinkt aan het verzet in de Tweede Wereldoorlog. Door het woord verzet te gebruiken zorgde de NOS ervoor dat dezelfde connotatie werd gegeven aan de opstandelingen in Libië. Een vorm van lexicale cohesie die zorgde voor een positieve zienswijze in de richting van de opstandelingen.

Tijdens en voor de slag om Tripoli hadden de opstandelingen al steun gekregen van het Westen en andere mogendheden. Met luchtaanvallen en levering van wapens werd het leger van Khadafi bestreden. Dit ingrijpen was al in een vroeg stadium van het conflict bewerkstelligd. Uit de *agenda-setting* theorie blijkt dat media via het publiek invloed kunnen uitoefenen op de politiek. Een gebeurtenis dat lang en breed wordt

uitgemeten zal volgens McCombs door het publiek sneller opgepakt worden. Hierdoor komen deze onderwerpen ook eerder terug in de politiek en daarom zal er ook eerder ingegrepen worden in een conflict. Dit is één van de centrale aspecten van Bells gecreëerde *journalism of attachment*, naast een keuze maken tussen goed en fout en deze meenemen in de berichtgeving. De NOS heeft in het Libië conflict gekozen om de opstandelingen in de slachtofferrol weer te geven en de strijders van Khadafi als de *bad guys* te positioneren. Daarnaast heeft de NOS een aantal keren aangegeven dat het internationaal ingrijpen te laat opgang kwam en daarmee ondersteunde zij de acties. De NOS heeft zelf niet voor een oplossing gezorgd, maar heeft zeker geprobeerd om een oplossing te bieden.

Het doel van de NOS is uiteindelijk bereikt: er is ingegrepen in het conflict en Khadafi is verdreven. Maar uit andere onderzoeken blijkt dat een aantal wetenschappers en journalisten niet gelukkig zijn met de methode van *journalism of attachment*. Het meest gehoorde kritiekpunt is dat *attached* verslaggeving er altijd vanuit gaat dat een conflict simplistisch is ingedeeld in goed en fout. De journalisten bepalen volgens McLaughin zelf, alsof het rechters zijn, wie tot welke groep behoort. Bij de bestudering van de oorlog in Bosnië kwam Ruigrok tot dezelfde conclusie: de media gaven een sterk versimpeld beeld van de oorlog.

Journalisten raken sterk betrokken en verweven in een conflict die zij verslaan voor hun medium. De journalisten willen iets doen aan de oorlog en geven het conflict weer met de intentie om iemand iets te laten doen om het te stoppen. Journalisten die zich overgeven aan *journalism of attachment* nemen een eigen standpunt in tijdens een conflict en beslissen zelf wie de grootste slachtoffers zijn. Deze mening laten zij daarna ook duidelijk zien in hun verslaggeving. Eén ander en zeer belangrijk aspect wordt hierin vergeten; neutraliteit. De neutraliteit wordt, volgens Ruigrok, door deze journalisten volkomen genegeerd omdat er op een morele manier wordt gedacht over het conflict. Een foute gedachte, volgens Ruigrok, want een journalist is geen moraalridder, maar iemand met de taak om de gebeurtenissen weer te geven zoals ze zijn.

Op 23 augustus 2011 leek aan de simplistische weergave van de NOS een einde te komen. Voor het eerst waren kritische geluiden over de opstandelingen te horen. De NOS meldde dat het onduidelijk was hoe de opstandelingen met hun gevangenen omgingen. In eerdere uitzendingen ging het vooral om de houding van Khadafi en de

manier waarop hij zijn gevangenen behandelde. Door nu in te gaan op de manier waarop de opstandelingen hun gevangenen behandelde, liet de NOS al doorschemeren dat de opstandelingen waarschijnlijk niet veel beter met hun gevangenen omgingen.

De kritische blik in de richting van de opstandelingen hield niet lang aan. De persvoorlichter van het nieuwe regime kwam aan het woord. Hij beloofde dat dieselolie snel beschikbaar zou zijn daarnaast meldde hij dat de medicijnvoorraden perfect waren. Een dag eerder had de NOS een item laten zien waarin naar voren kwam dat de medicijnvoorraden er slecht voorstonden. Desondanks bracht de NOS uitspraken van de perslichter naar voren als geloofwaardig. Deze nieuwe persvoorlichter werd op een totaal andere manier benaderd dan de persvoorlichter van Khadafi, terwijl deze persvoorlichter bij zijn tweede zin al loog.

Zelfs na de gruwelijke manier waarop Khadafi werd vermoord door de opstandelingen bleek de NOS totaal niet kritisch in de richting van de opstandelingen. De NOS liet een foto zien waarop de dode Khadafi te zien was. De foto werd vervolgd door de woorden: 'het einde van een gewelddadig tijdperk'. Een zeer opmerkelijk vervolg want de foto van de afgeslachte Khadafi leek totaal niet op het einde van een gewelddadig tijdperk. Een kritische noot richting de opstandelingen, die ondanks dat Khadafi in het verleden verschrikkelijke daden had begaan toch het oorlogsrecht hadden overtreden, was op zijn plaats geweest. Door de manier waarop de NOS over de afslachting sprak, kreeg Khadafi eigenlijk de schuld van zijn eigen dood.

Journalism of attachment gaat sterk in tegen de norm van objectiviteit. De bedenker van het begrip, Martin Bell, heeft het begrip objectieve journalistiek zelfs totaal laten varen. Mening en feiten moeten, volgens Bell, als het ware naast elkaar komen te staan in de journalistiek. In de berichtgeving van de NOS over het Libië conflict zijn meningen en feiten ook door elkaar heen komen te lopen. *Attached journalists* kijken op een andere manier naar objectiviteit. Zij zien het als alle kanten van het verhaal belichten in hun verslaggeving, maar dat betekent niet dat alle partijen op een gelijke manier behandeld moeten worden. Wanneer alle kanten van het verhaal gelijk behandeld worden dan creëer je volgens Hume een gelijkheid tussen slachtoffer en veroorzaker. Neutraliteit ligt volgens Hume dan op de loer. En dan maak je jezelf volgens hem op ten duur medeplichtig aan het kwaad dat geschiet is.

5.3 *Journalism of Attachment* te simplistisch

De NOS meldde ook dat Khadafi in het verleden op gespannen voet leefde met verschillende Westerse wereldleiders. De oud-president van Amerika Ronald Reagan noemde Khadafi zelfs 'a mad dog from the Middle-East', maar later keerde de houding van de Westerse leiders richting Khadafi. Hij werd weer in genade aangenomen door de wereldleiders sinds hij zijn steun aan terroristische daden had afgezworen, maar de wereldleiders hadden blijkbaar nooit interesse gehad in de binnenlandse beleid van Khadafi, dat toen ook al aan de gang was. Een kritische blik richting deze wereldleiders was op zijn plaats geweest, maar de NOS liet dat achterwegen.

Correspondent van der Aa was ten tijden van de dood van Khadafi ter plaatsen in Libië. De volgende dag sprak hij met een oude Libische vriendin, die in vroegere tijden nooit kritisch was over Khadafi. Hij dacht dat ze wel kritisch zou zijn na zijn dood, maar dat bleek niet zo te zijn. De vrouw had nog steeds respect voor Khadafi: "We leefden in een stabiel land, geen criminaliteit en je kon redelijk leven volgens de statistieken van de VN". Een opmerkelijke kant van het verhaal, maar de NOS kapte het af en ging er niet verder op in.

Ten slotte was een vorm van kritiek op het nieuwe regime op zijn plaats geweest. Het regime had gelogen over de doodsoorzaak van Khadafi. Het was duidelijk dat Khadafi door de opstandelingen ter plekken was geëxecuteerd en de opstandelingen hadden dit zelf al toegegeven. Desondanks bracht de overgangsraad een ander verhaal naar buiten. De kritiek op Khadafi bleef aanhouden, terwijl de opstandelingen op een positieve manier werden neergezet. De Libiërs mochten eindelijk openlijk kritiek uiten op het (oude) regime. Khadafi kon eindelijk belachelijk gemaakt worden zonder consequenties, maar de vraag was of dat nu ook met het huidige regime kon. Dat was en is nog maar de vraag.

Bij de hierboven beschreven gebeurtenissen uit de berichtgeving van de NOS over het Libië conflict schiet de manier van verslaggeving te kort. De algemene kritiek van onder andere Ruigrok en McLaughlin was dat *journalism of attachment* te simplistisch was en daarmee een versimpeld beeld van het conflict zou geven. De totale verslaggeving van de NOS ten aanzien van het Libië conflict, en de voorbeelden hierboven bevestigen dat, is niet alleen te simplistisch maar ook niet kritisch. *Attached* journalisten zijn te veel met hun doel, ingrijpen te weeg brengen, bezig dat een kritische

blik naar de beide partijen vrijwel ontbreekt. De opstandelingen is een slachtofferrol aangepraat en is tijdens het conflict in berichtgeving van de NOS steeds teruggekomen. Het leek erop alsof op 23 augustus 2011 eindelijk kritisch naar de opstandelingen gekeken zou gaan worden, maar dat bleek achteraf schijn te zijn. De enige partij die kritisch onder de loep is genomen is het leger van Khadafi en met name Khadafi zelf. Al zijn acties en woorden zijn breed uitgemeten in de Nederlandse media en zeer kritisch bekeken. *Attached* journalisten beschouwen objectiviteit als het weergeven van beide kanten in hun verslaggeving, maar daar is in de berichtgeving van de NOS niets van terug te vinden. De NOS was te veel bezig met de tegenstelling goed en fout. Daardoor was van neutraliteit zeker geen sprake, maar dat is bij de methode van *journalism of attachment* ook niet nodig, volgens de aanhangers. Doordat de NOS niet kritisch naar beide strijdende partijen heeft gekeken, is ook in het conflict een simplistisch en versimpeld beeld ontstaan waarbij Khadafi als ultieme slechterik naar voren is gekomen.

De discussie tussen aanhangers en tegenstanders van *journalism of attachment* over de begrippen objectiviteit en neutraliteit aan de ene kant en de te simplistische weergave aan de andere kant zal nog wel even blijven bestaan. Objectiviteit en neutraliteit bestaan niet in de oorlogsverslaggeving volgens *attached* journalisten en de methode van *journalism of attachment* zorgt voor een te simplistische weergave van een conflict volgens tegenstanders. Dit onderzoek heeft aangetoond dat het gebruik van *journalism of attachment* inderdaad een te simplistisch, versimpeld en niet kritisch beeld van een conflict kan geven en werkt daardoor niet om een waarheidsgetrouw en objectief beeld van een conflict te schetsen, maar de traditionele vorm van verslaggeving is ook niet meer bevredigend voor de beoefenaars en het publiek.

Er moet daarom verder gezocht worden naar een nieuwe manier/methode om een oorlog of ramp te verslaan. Waarschijnlijk ligt de uitkomst ergens tussen de beiden uitersten in. De ene kant gaat in op de limiet van objectiviteit terwijl de andere kant kritisch aankijkt tegen de limiet van *attachment*. Objectiviteit en *attachment* worden in deze discussie als twee rivalen gezien, maar volgens Ward kunnen deze twee aspecten naast elkaar bestaan. De keuze tussen de objectieve verslaggever of de in grote mate *attached* journalist, is een zeer lastige en voor veel journalisten niet te maken. Ward is van mening dat objectiviteit en *attachment* goed naast elkaar kunnen bestaan in de journalistieke berichtgeving over conflicten. In dit punt van Ward kan de oorsprong

liggen van een nieuwe vorm van oorlogsjournalistiek, waarbij objectiviteit samen kan leven met *attachment*.

5.4 Veranderingen in de Journalistiek

Tumber en Prentoulis zien grote veranderingen ontstaan in de oorlogsjournalistiek. Journalisten worden steeds meer betrokken bij hun verhaal en laten dat ook blijken. Deze veranderingen zijn volgens Tumber en Prentoulis ingetreden na de aanslagen van 11 september. De vraag naar meer 'menselijke' en emotionele verslaggeving in de oorlogsjournalistiek is volgens hen groeiende. De oude cultuur van nieuwsgaring en oorlogsrapportage gebaseerd op een macho houding, waarbij het tonen van emoties verboden was moest weerlegd worden, aldus Tumber en Prentoulis. De traditionele normen en waarden van journalistiek veranderen daardoor en deze nieuwe vorm van journalistiek omarmt emotie en trauma.

Deze veranderingen zijn naar voren gekomen in de verslaggeving van het Libië conflict. De menselijke en emotionele berichtgeving werd bereikt door Khadafi als slechterik neer te zetten en daardoor een duidelijk afrastering te maken in het conflict. De verschrikkelijke dingen die Khadafi heeft gedaan werden naar voren gehaald waarbij zeer emotionele verhalen en beelden naar voren kwamen. De simplistische weergave van het conflict is voor de meeste mensen ook makkelijk te begrijpen. Mensen houden niet van complexe toestanden en een zwart/wit verhouding is voor de meeste mensen goed te begrijpen.

De gebeurtenissen van 11 september en daaropvolgende reacties in de media hebben, volgens Tumber en Prentoulis, gezorgd voor een versnelling van de veranderingen in de oorlogsjournalistiek, waarbij *attachment* en emotie volledig de cultuur van de journalistiek zijn ingeslopen. Tumber en Prentoulis zien zelfs een verschuiving van objectiviteit naar subjectiviteit. Deze verschuiving kan zeker kloppen, want aanhangers van *journalism of attachment* hebben de definitie van het aloude begrip objectiviteit totaal laten varen. Bell gelooft zelfs niet meer in objectieve verslaggeving. Mening en feiten moesten volgens hem door elkaar heen lopen in de oorlogsverslaggeving. Maar misschien hebben de meningen een te grote rol gekregen hierin.

De NOS was in de berichtgeving te veel bezig met hun eigen mening en zienswijze naar voren brengen en daardoor is een vertekend beeld van het Libië conflict ontstaan. Het klopt dat Khadafi als een tiran geregeerd heeft ten tijden van zijn macht, maar dat betekent niet dat alle tegenstanders van Khadafi direct de *good guys* zijn. Het beeld van de slechte Khadafi overheerste bij de NOS en daardoor is niet kritisch gekeken naar de daden van de opstandelingen. De opstandelingen kregen iedere keer het voordeel van de twijfel van de NOS, zelfs op het moment dat zij Khadafi op een verschrikkelijke manier hadden vermoord. Een kritische blik naar alle betrokkenen in een conflict mag nooit ontbreken want een oorlog wordt altijd gestreden vanuit twee kampen. Ondanks de voorgeschiedenis van Khadafi en de doden die hij waarschijnlijk op zijn naam heeft staan, mag een dergelijk versimpeld beeld in een conflict nooit ontstaan. Een conflict is nooit zwart/wit of goed/fout. De werkelijkheid ligt altijd ergens tussenin zelfs in het Libië conflict waarbij Khadafi de opstand waarschijnlijk voor een aanzienlijk deel aan zichzelf te danken heeft. Het Libië conflict had eigenlijk op een bepaalde manier los van de voorgeschiedenis weergegeven moeten worden, want de gedane daden van Khadafi waren zeker geen vrijbrief voor de slachting die hij heeft moeten ondergaan. De gebeurtenissen in het conflict zelf hadden op een bepaalde manier los bestudeerd moeten worden van de voorgeschiedenis, waardoor waarschijnlijk een transparanter en kritischer beeld van het conflict zelf zou zijn ontstaan.

In dit onderzoek is naar voren gekomen dat de NOS *journalism of attachment* heeft gebruikt in zijn verslaggeving, maar deze scriptie heeft niet willen aantonen dat het gebruik van *journalism of attachment* per definitie iets slechts is. Het feit is wel dat wanneer vormen van *journalism of attachment* gebruikt worden, er niet tegen alle partijen hetzelfde aangekeken wordt en dat het beeld dat media geven meningen en opinies bevatten. Hierdoor kan een simplistisch beeld ontstaan en dit simplistische beeld is vaak het enige beeld dat het publiek te zien krijgt.

Na bestudering van de representatie van het Libië conflict lijkt het alsof Vasterman gelijk had met zijn kritiek op nieuwsselectie van media. Hij beweerde dat nieuws werd weergegeven door journalisten, maar dat zij nieuws produceren. Feiten en statements worden aangepast en er wordt een context gecreëerd waarin de gemaakte en gekozen feiten er toedoen. De realiteit wordt geconstrueerd en dat is in zekere mate terug te zien in de representatie van het Libië conflict van de NOS.

6. Discussie

In het onderzoek heb ik gebruik gemaakt van de kwalitatieve methode discoursanalyse, waarin mijn eigen inzichten een grote rol hebben gespeeld. Een kritiekpunt zou hierbij kunnen zijn dat andere onderzoekers deze methode subjectief vinden en daardoor nietszeggend. Het subjectieve karakter zou inhouden dat een andere onderzoeker met dezelfde methode niet tot dezelfde resultaten zou komen. Het onderzoek is daardoor niet reproduceerbaar. Dit wordt door sommige onderzoekers als een zwakte gezien, maar deze mening deel ik niet. De specifieke en originele uitkomsten van mijn onderzoek zorgen ervoor dat een andere kant van het verhaal verteld wordt. Een kwantitatief onderzoek was nooit tot deze uitkomsten gekomen en had ook niet in detail op specifieke aspecten in kunnen gaan. Veel mensen zullen Khadafi als de grote slechterik zien, die hij waarschijnlijk ook is, maar daarbij zal vaak een kritische blik naar de andere partij vergeten worden en dat is met deze kwalitatieve methode aan de kaak gesteld.

Een ander kritiekpunt kan ingaan op het samentrekken van verschillende methodes. In dit onderzoek zijn facetten van Bell, Ruigrok en Teo gebruikt om eigenlijk een nieuwe methode te ontwikkelen. De methoden zijn allen verschillend en sluiten niet direct op elkaar aan. Desondanks heb ik de methoden van deze drie onderzoekers samengetrokken, omdat dat juist voor nieuwe inzichten zorgt zodat mensen op een andere manier naar alle dagse journaals gaan aankijken. Het had in dit onderzoek ook interessant kunnen zijn om vergelijkend onderzoek te doen naar de representatie van oorlogen in het NOS journaal. Het zou best interessant zijn om de representatie van een oorlog in Afrika en een oorlog in Europa met elkaar te vergelijken. Hiervoor zal dan wel in de geschiedenis gedoken moeten worden, want op dit moment zijn er geen grote oorlogen aan de gang in Europa.

Er is nog niet eerder op een dergelijke kwalitatieve manier onderzoek gedaan naar de representatie van een conflict in de Nederlandse media zoals in dit onderzoek. Het is wel van belang dat dit is gebeurt want het beeld dat media van een conflict schetsen is toch vaak het eerste en veelal enige beeld dat het publiek van een dergelijk conflict te zien krijgt (Philo, 2002). Dit onderzoek heeft de eerste aanzet willen geven tot het in kaart brengen van de representatie van conflicten in de Nederlandse media.

7. Bibliografie

- **Aa van der, G.** (2010). *Khaddafi's Woestijn*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam Uitgevers.
- **Abdel-Samad, H.** (2010). *De ondergang van de islamitische wereld*. Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- **Abdel-Samad, H.** (2011). *Oorlog of Vrede. De Arabische lente en de toekomst van Europa*. Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- **Adams, W. C.** (1986). Whose Lives Count?: TV Coverage of Natural Disasters. *Journal of Communication*, 36, 113-122.
- **Altschull, J. H.** (1984). *Agents of power: The role of the news media in human affairs*. New York: Longman.
- **Andrén, G.P., Hemánus, et al.** (1979). *Loyalitet mod virkeligheden – Objektivitet og journalistisk formidling*. Copenhagen: Gyldendal. In Wien, C. (2005). Defining Objectivity within Journalism. *Nordicom Review*, 26(2), 3-15.
- **Aslam, R.** (2011). Peace journalism: A paradigm shift in traditional media approach. *Pacific Journalism Review*, 17(1), 119-139.
- **Bell, M.** (1997). TV News: How Far Shoul We Go?. *British Journalism Review*, 8(1), 7-16.
- **Bell, M.** (1998). The Truth is Our Currency. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 3(1), 102-109.
- **Bell, M.** (2008). The death of news. *Media, War & Conflict*, 1, 221-231.

- **Berg**, van den H. (2004). Discoursanalyse. *KWALON* 26, 9(2), 29-39.
- **Cottle**, S. (2006). *Mediatized Conflict*. Maidenhead: Open University Press.
- **Dalacoura**, K. (2012). The 2011 uprisings in the Arab Middle East: political change and geopolitical implications. *International Affairs*, 88(1), 63-79.
- **Dearing**, J. W. & E. Rogers (1996). *Agenda Setting*. Thousand Oaks: Sage.
- **Dijk** van, T. (1991). *Racism and the press*. London: Routledge.
- **Fischer**, F. (2003). *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices*. New York: Oxford University Press.
- **Friedman**, T. (1998). From heroic objectivity to the news stream: The Newseum's strategies for relegitimizing journalism in the information age. *Critical Studies in Mass Communication*, 15, 325-335.
- **Galtung**, J. & M. Ruge (1965). The structure of foreign news. *Journal of Peace Research*, 2(1), 64-91.
- **Galtung**, J. & V. C. Richard (1993). *Global Glasnost: toward a new world information and communication order*. Cresskill: Hampton Press.
- **Galtung**, J. (1998). High Road, Low Road – Charting the Road for Peace Journalism, *Track Two*, 7(4).
- **Glenny**, M. (1992). *The Fall of Yugoslavia: The Third Balkan War*. New York: Penguin. In Myers, G (Eds). The inscription of difference: news coverage of the conflicts in Rwanda and Bosnia. *Political Geography*, 15(1), 21-46.

- **Gorman, L. & D. McLean** (2009). *Media and Society into the 21st century a historical introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- **Hajer, M.** (1995). *The politics of Environmental Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- **Hanusch, F.** (2010). *Representing Death in The News. Journalism, Media and Mortality*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- **Harcup, T. & D. O'Neill** (2001). What is News? Galtung and Ruge revisited. *Journalism Studies*, 2(2), 261-280.
- **Hart 't, H., H. Boeije & M. Hox** (2007). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom onderwijs.
- **Hawkins, V.** (2011). Media selectivity and the other side of the CNN effect: the consequences of not paying attention to conflict. *Media, War & Conflict*, 4(1), 55-68.
- **Hindman, E.B.** (1998). Spectacles of the Poor: Conventions of Alternative News. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 75(1), 177-193.
- **Hodgson, J.** (2001). Let reporters show emotion. 19 November, Media Guardian. <http://media.guardian.co.uk/attack/story/0,1301,596093,00.html> (17-03-2012).
- **Hoge, C. W., C. A. Castro, S. C. Messer, D. McGurk, D. I. Cotting & R. L. Koffman** (2004). Combat duty in Iraq and Afghanistan, mental health problems, and barriers to care. *New England Journal of Medicine*, 351(1), 13-22.
- **Hume, J. & C. Kitch** (2008). *Journalism in a Culture of Grief*. New York: Routledge.

- **LeMarchand, R.** (1994). *Burundi: Ethnocide as Discourse and Practice*. New York: Cambridge University Press.
- **LexisNexis.** (2012) <http://www.lexisnexis.com/en-us/home.page> (18-05-2012).
- **Lichtenberg, J.** (1996). *In defence of objectivity revisited. I: Curran, James & Gurevitch, Michael*. London: Mass Media and Society.
- **McCombs, M.** (1972). The Agenda-Setting Role of the Mass Media in the Shaping of Public Opinion, *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187.
- **McLaughlin, G.** (2002). *The War Correspondent*. London: Pluto Press.
- **McQuail, D.** (1994). *Mass Communication Theory*. London: Sage.
- **Michalski, M. & J. Gow** (2007). *War, Image and Legitimacy*. London: Routledge.
- **Moeller, S. D.** (1999). *Compassion Fatigue: How the media sell disease, famine, war and death*. New York/London: Routledge.
- **Moeller, S. D.** (2006). "Regarding The Pain of Others": Media, Bias and the Coverage of International Disasters. *Journal of International Affairs*, 59(2), 173-196.
- **Myers, G., T. Klak & T. Koehl** (1996). The inscription of difference: news coverage of the conflicts in Rwanda and Bosnia. *Political Geography* 15 (1): 21-46.
- **Nanda, M.** (1998). The epistemic charity of the social constructivists critics of science and why the Third World should refuse the offer. In N. Koertge (Ed.) *A House built on sand: Exposing postmodernist myths about science*. New York: Oxford University Press.

- **Natsios, A.** (1996). Illusions of Influence: the CNN Effect in Complex Emergencies. In R.I. Rothberg and T.G. Weiss (eds.) *From Massacres to Genocide. The Media, Public Policy and Humanitarian Crises*. The Brookings Institution, Washington.
- **NOS.** (2010). <http://nos.nl/jaarverslag/nos-cijfers/22-kijk-luister-en-internetcijfers/> (17-03-2012).
- **Olsen, G. R., K. Høyen & N. Carstensen** (2003). Humanitarian Crises: What Determines the Level of Emergency Assistance? Media Coverage, Donor Interests and the Aid Business. *Disasters* 27(2), 109–126.
- **Philo, G.** (2002). Television News and Audience Understanding of War, Conflict and Disaster. *Journalism Studies*, 3(2), 173-186.
- **Ranke von, L.** (1952). *Histories of the Latin and German Nations from 1494 to 1514*. London: Geokge Bell and Sons.
- **Ritchin, F.** (1999). *In our own image: The coming revolution in photography*. New York: Aperture Foundation, Inc.
- **Ruigrok, N.** (2008). Journalism of attachment and objectivity: Dutch journalists and the Bosnian War. *Media, War and Conflict*, 1(3), 293-313.
- **Ryan, M.** (2009). Journalistic Ethics, Objectivity, Existential Journalism, Standpoint Epistemology and Public Journalism. *Journal of Mass Media*, 16(1), 3-22.
- **Slater, D.** (1993). The geopolitical imagination and the enfreaming of development theory. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 18(4), 419-437.
- **Sontag, S.** (2005). *Kijken naar de pijn van anderen*. Amsterdam: De Bezige Bij.

- **Stoker**, K. (1995). Existential objectivity: Freeing journalists to be ethical. *Journal of Mass Media Ethics*, 10, 5-22.
- **Strobel**, W. P. (1996) 'The CNN effect', *American Journalism Review*, 18(4): 32-38.
- **Teo**, P. (2000). Racism in the News: A Critical Discourse Analysis of News Reporting in Two Australian Newspapers. *Discourse Society*, 11(7).
- **Tosh**, J. & S. Lang (2006). *The Pursuit of History*. London: Pearson Longman.
- **Tuchman**, G. (1972). Objectivity as strategic ritual: An examination of newsmen's notions of objectivity. *American Journal of Sociology*, 77, 660-679.
- **Tumber**, H. & M. Prentoulis (2003). Journalists Under Fire: Objectivity and Emotional Literacy. In Thussu, D. & D. Freedman (eds). *Ware and the Media: Reporting Conflict 24/7*. London:Sage.
- **Tunstall**, J. (1971). *Journalists at Work*. London: Constable.
- **Vasterman**, P. (1995). Media Hypes, argu.fcj.hvu.nl/mediahype/hype.html (1-03-2012).
- **Wagenaar**, R. (1983). Mythvorming door de pers. De journalistieke objectieve traditie belicht aan de hand van het McCarthyisme. *Groniek*, 34-39.
http://groniek.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/1983/II_83/MytdoodePer_7/article.pdf (17-03-2012).
- **Wanta**, W., G. Golan & C. Lee (2004). Agenda Setting and International News: Media Influence on Public Perceptions of Foreign Nations. *J&MC Quarterly*, 81(2), 364-377.

- **Waqa**, M. (2010). How peace journalism surfaced in the Pacific? 14 December 2010. Letter to the *Café Pacific* blog:
<http://cafepacific.blogspot.nl/2010/12/how-peace-journalism-surfaced-in.html>.
- **Ward**, S. J. (1998). An Answer to Martin Bell: Objectivity and Attachment in Journalism. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 3(3), 121-125.
- **Westerstahl**, J. (1983). Objective News Reporting: General Premises. *Communication Research*, 10(3), 403-424.
- **Widdowson**, H. (1978). *Teaching Language as Communication*. Oxford: Oxford University.
- **Wien**, C. (2005). Defining Objectivity within Journalism. *Nordicom Review*, 26(2), 3-15.